

Ἐρευνα

Ἡ ΕΡΕΥΝΑ ΙΔΡΥΘΗ Τῆ 1901 ἘΝ ΟΞΦΟΡΔῆ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ. ΑΦΟΡΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΕΞΗΓΗΣΙΝ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ

Κοινωνιολογία Ἀνθρωπισμὸς Μυχιολογικαὶ Ἐπιστῆμαι.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΥΨΩΣΙΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ ΕΝΤΕΥΘΕΝ ΔΕ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗΝ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΙΝ.

ΤΟΜ. Ε'. — ΤΕΥΧ. Ζ'.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ ΠΛΑΤΩΝ Ε. ΔΡΑΚΟΥΛΗΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ, 1910

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

ΑΘΗΝΑΙ, Ἰούλιος 1910.

Τὸ ζήτημα τῆς γυναικείας ψήφου εἰσήλθεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς λύσεως ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου ὁ ἀγγλικὸς νόμος δὲν θ' ἀναγνωρίζῃ τὴν διαφορὰν τοῦ φύλου ὡς φραγμὸν πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος. Εἶνε δὲ λίαν λογικὸν τοῦτο ἀφοῦ δὲν ἀναγνωρίζει ὁ νόμος τὴν διαφορὰν τοῦ φύλου ὡς φραγμὸν πρὸς ἐμπλήρωσιν ἀστικῶν εὐθυνῶν, ἐθνικῶν ὑποχρεώσεων, καὶ παραγωγικῆς ἐργασίας. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ἡ γυναικεία ψήφος θὰ εἶνε ἀνεγνωρισμένος θεσμὸς καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἄν αἱ ἑλληνίδες διαμένωσιν ἐπὶ πολὺ ἀκόμη ἀποκεκλεισμέναι τοῦ προνομίου τούτου, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς γενικῆς ἐν Ἑλλάδι ἀφυπνίσεως. Δι' ὃ ἡ προσεχὴς Ἐθνοσυνέλευσις θὰ ἐκέρδαινε μέγਾਲως ἐν τῇ ἐκτιμῇ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἐὰν ἐπελαμβάνετο τοῦ ζητήματος τούτου.

Ἐν Παρισίοις συνήλθεν ἑσχάτως Διεθνῆς Συνδιάσκεψις πρὸς κανονισμόν τῆς ἀεροπλοΐας. Ἀνέβαλεν ὁμοῦ τὰς συνεδριάσεις τῆς διὰ τὸν Ὀκτώβριον. Ἡ πρόθεσις εἶνε νὰ ὑποβάλλωνται τὰ ἀερόπλοια εἰς ὑποχρεώσεις τελωνειακάς, ὅπως καὶ τὰ πλοῖα τῆς θαλάσσης. Ἄλλὰ δὲν εἶνε προφανῶς φρούδη τοιαύτη σκέψις; Τὰ ἀερόπλοια δύνανται ἀκωλύτως νὰ διέρχωνται σύνορα τῶν Κρατῶν ἐν οἰωδήποτε σημείῳ καὶ νὰ κατέρχωνται ὅπουδήποτε ἐντὸς τῆς περιφερείας ξένης χώρας. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἡ ἀεροπλοΐα εἶνε προσωρισμένη νὰ ἐξαλείψῃ τὰ ὄρια μεταξὺ τῶν Κρατῶν καὶ νὰ καταστήσῃ ἀναγκαίαν τὴν ἐκ θεμελιῶν ἀναθεώρησιν τοῦ ὅλου διεθνοῦς προβλήματος.

Οἱ ἀμερικανοὶ εἶνε τὸ μόνον ἔθνος τὸ ὁποῖον μμηθὲν τὸν Ἀχαϊκὸν Δεσμὸν ἐβάσισε τὸ σύνταγμα τοῦ ἐπὶ τῆς συμπολιτειακῆς ἀρχῆς. Ἦδη λίαν φυσικὸν εἶνε νὰ προσκαλῇ καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη νὰ ἀπασθῶσι τὴν ὁμοσπονδιακὴν ἀρχήν. Ἡ Γερουσία διώρισε πενταμελῆ Ἐπιτροπὴν ἡ ὁποία νὰ μελετήσῃ τὸ ζήτημα τῆς διεθνοῦς ἀρμονίας, καὶ νὰ ὑποβάλλῃ σχέδιον παγκοσμίου Ὁμοσπονδίας, καθὼς καὶ ἰδρύσεως Διεθνοῦς Δικαστηρίου ἀρμοδίου νὰ λύῃ τὰς διεθνεῖς διαφορὰς ἐπι-

βάλλον ἐφαρμογὴν τῶν ἀποφάσεών του διὰ ναυτικῆς καὶ στρατιωτικῆς δυνάμεως τῆς Παγκοσμίου Ὁμοσπονδίας.

Ὁ κ. Ρενὲ Πινὸν γράφων ἐν τῇ Ἐπιθεωρήσει τῶν Δύο Κόσμων περὶ τοῦ ἐφικτοῦ ἢ μὴ Βαλκανικῆς Ὁμοσπονδίας λέγει ὅτι ἡ μόνη κοινὴ ἰδέα περὶ τῆς ὁποίας τὰ Βαλκανικὰ Κράτη θὰ συνησπίζοντο, ὡς ὑπὸ μίαν σημαίαν, εἶνε ἡ σύμπραξις ὅλων πρὸς ἔξωσιν τῶν Τούρκων ἐκ τῆς Εὐρώπης. Ἀκριβῶς ὁμοῦ αὐτὴν τὴν λύσιν ἔχει ἀκριβῶς ἡ Εὐρώπη ἀπόφασιν ν' ἀποφύγῃ.

Ἀφ' ἑτέρου ὁ αὐστριακὸς Γερουσιαστὴς Κύβεκ γράφων ἐν τῇ Γερμανικῇ Ἐπιθεωρήσει περὶ τοῦ ἐφικτοῦ ἢ μὴ Ὁμοσπονδίας τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν, λέγει ὅτι τοιοῦτου σχεδίου ἠδύνατο νὰ κατάρξωνται ἡ Γερμανία καὶ ἡ Γαλλία, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τόσα ἀλληλένδετα οικονομικὰ συμφέροντα. Κατόπιν ἡ Αὐστρουγγαρία θὰ προσείλκεν εἰς τὴν ἔνωσιν τὰ Βαλκανικὰ Κράτη διὰ προοδευτικοῦ δασμολογίου ἀποσκοποῦντος εἰς τὸν σχηματισμὸν Ὁμοσπονδίας τῶν παραδουναβελίων Κρατῶν.

Ἡ ἐπὶ θύραις Ἐθνοσυνέλευσις, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα θὰ ἐξασκήσῃ τοιαύτην ψυχολογικὴν πίεσιν ἐπὶ τῶν συνειδήσεων, ὥστε οὐδὲν μέλος αὐτῆς θὰ τολμᾷ νὰ δεικνύεται προτιμῶν τὸ ἀτομικὸν συμφέρον ἀντὶ τοῦ συνολικοῦ, χωρὶς ν' ἀποδειχθῇ ἐπαίσχυντον. Τὸ συναίσθημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ὀφείλομεν εἰς τὴν ἐξέγερσιν τῆς 15 Αὐγούστου, θὰ χρησιμεύσῃ ὡς δύναμις χιλιάδων ἵππων ὅπως φέρῃ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν εἰς ζωηρὰν συναίσθησιν τῆς εὐθύνης τῆς. Καὶ ἀπαξ τούτου κατορθουμένου, ὅτιδήποτε καὶ ἂν ψηφίση θὰ εἶναι σταθμὸς προόδου.

Ἡ Ἑλλὰς σήμερον ζυγίζεται ἐπὶ τῆς πλάστιγγος, ἡ δὲ Ἐθνοσυνέλευσις τοῦ 1910, ἂν δὲν παραπλανηθῇ ἀπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ τοῦ παμμεγίστου καθήκοντός της, θὰ εἰσαγάγῃ τὸ ἔθνος εἰς τὴν χορείαν τῶν ζώντων καὶ θὰ ἀσφαλίσῃ δι' ἑαυτὴν ἀθάνατον στέφανον δόξης.

Ὑπολογίζεται ὅτι τὸ Σοσιαλιστικὸν κόμμα τῆς Ἀγγλίας δαπανᾷ περὶ τὰς ἐξαιτιολογηθεῖσιν δραχμὰς κατ' ἔτος πρὸς διάδοσιν τῶν σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν.

ΤΟ ΑΛΦΑΒΗΤΟΝ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΥ.

Τὸ περὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ ἐνδιαφέρον κατέστη σήμερον τόσῳ γενικόν ὥστε εἶνε εὐνόητος ὁ πόθος πολλῶν οἷτινες μᾶς γράφουσι ζητοῦντες διατύπωσιν τινα τῶν στοιχείων τῆς ἐννοίας τοῦ μεγάλου τούτου κινήματος τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν οἱ πλείστοι ἐτρόμαζον ἢ ἠγανάκτου ἀκούοντες περὶ αὐτοῦ ἀντιπαρήλθεν. Ἐγὼ προσωπικὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον αἱ προσπάθειάι μου ὅπως διεξηγήσω τὴν ἐννοίαν τοῦ σοσιαλισμοῦ ἐγίνοντο ἐν Ἑλλάδι, χώρα δηλαδὴ ἣτις ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐν Εὐρώπῃ ἐτέλει ὑπὸ ἄκραν ἄγνοιαν περὶ τοῦ κινήματος, τότε ἀκριβῶς, περὶ τὸ 1885, ἀρχίζοντος νὰ ἐγείρη τὸ ζῶηρόν ἐνδιαφέρον τῶν προοδευτικωτέρων χωρῶν. Διὰ τῶν ἐπομένων στοιχειωδῶν σημειώσεων ἐλπίζω νὰ καταρτίσω τὸ ἀλφάβητον, οὕτως εἶπειν, τοῦ σοσιαλισμοῦ, χάριν ἐκείνων οἷτινες πρώτην φορὰν ἐκλύονται εἰς τὴν μελέτην τοῦ θέματος. Τὸ ἄλφα τοῦ σοσιαλισμοῦ συνίσταται εἰς τὸ γεγονός ὅτι τὸ σημερινόν κοινωνικόν σύστημα εἶνε φαῦλον, καὶ ὅτι ἡ κεφαλαιοκρατία ἀποτελεῖ νόσον τοῦ κοινωνικοῦ ὄργανισμοῦ. Σοσιαλιστὴς εἶνε πᾶς ὁ διαγνώσας τὴν νόσον, καὶ ὑποδεικνύων τὸ κατ' αὐτῆς φάρμακον. Ἐν ἀπὸ τὰ συμπτώματα τῆς νόσου εἶνε ἡ πενία ἢ ὁποία μαστίζει τοὺς πλείστους, μεθ' ὅλην τὴν ἀναμφισβήτητον ἰκανότητα, φιλοπονίαν καὶ ἀρετὴν αὐτῶν. Προσέτι ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ ὑπάρχει πάντοτε στρατὸς ἐργατῶν στερουμένων ἐργασίας — ὁ στρατὸς τῶν ἀέργων. Χιλιάδες ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ποθούντων καὶ προθύμων νὰ ἀπολαμβάνωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν δι' ἐντίμου ἐργασίας ἀδυνατοῦσι νὰ πράξωσι τοῦτο διότι τοῖς ἀπαγορεύεται. Συνέπεια ἐκ τούτου εἶνε ὅτι μέγιστος ἀριθμὸς παιδίων, ὑπὲρ ὧν ὡς μελλόντων στύλων τοῦ ἔθνους, ἔδει νὰ ὑπάρχη πᾶσα ἐγγύησις, γεννῶνται καὶ ἀνατρέφονται ὑπὸ ἀπαισίας συνθήκας, ἀνεπαρκῶς τρεφόμενα, κακῶς ἐνδνόμενα, καὶ ἔξ ἀπαλῶν ὀνύχων εἰς τὰ βιομηχανικὰ κέντρα ἀναγκαζόμενα εἰς μοχθηρὰν ἐργασίαν, ἢ ἀποθνήσκοντα ὡς μυῖαι, ἢ ἠλικιούμενα ὑπὸ ὄρους οἷτινες καθιστῶσιν αὐτὰ ὄχι μόνον δυστυχῆ μέλη τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνα κατ' αὐτῆς. Εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρξη κηλὶς ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ μας μεγαλειτέρα ταύτης; Βεβαίως ὄχι. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε δεινὴ καὶ διηνεκῆς νευρικὴ ἀνησιγία περὶ ἐξοικονομήσεως γλίσχρων μέσων ἀθλίας ὑπάρξεως, μαύρη δὲ ἀπόγνωσις ἢς ὁμοία οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ κόσμου. Πῶς νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ φαινόμενον; Ὑπάρχουν τρεῖς ἐξηγήσεις. Ἡ δὲν ὑπάρχουν ἀρκετὰ χρειώδη δι' ὅλους ἢ ὑπάρχουν μὲν ἀρκετά, ἀλλὰ σπαταλῶνται ἢ, ὑπάρχει μεγάλη ἀφθονία τῶν χρειωδῶν τοῦ βίου, ἀλλὰ ὁ μηχανισμὸς τῆς κοινωνίας εἶνε τόσον πλημμελὴς ὥστε ἐπιτρέπεται εἰς ὀλίγους νὰ λαμβάνωσι

πολὺ περισσότερον παρ' ὅσον τοῖς ἀνήκει, ἀφίνοντες οὕτω τοὺς πλείστους ἀνευ πόρου. Ἡ τρίτη ἐξήγησις εἶνε ἡ σοσιαλιστικὴ ἐξήγησις. Ὅτι ὑπάρχουν ἀφθονα χρειώδη διὰ νὰ ἐπαρκέσουν ὑπὲρ ὄλων, εἶνε γεγονός ἐξηκριβωμένον ἀπὸ τὰς στατιστικὰς. Λάβωμεν τὰς ἀγγλικὰς ἐκθέσεις. Ἐξηκριβώθη ἐπισήμως ὅτι κατ' ἔτος ἐν Ἀγγλίᾳ ἀποθνήσκουν 4,000 πλούσιοι, ἀφίνοντες ἐν ὄλῳ 5 δισεκατομμύρια φράγκα. Ἀφοῦ λοιπὸν 4,000 ἄνθρωποι ἀποθνήσκουν ἐντὸς ἐνὸς ἔτους ἀφίνοντες 5 δισεκατομμύρια τὰ ὅποια δὲν ἠμπόρεσαν νὰ καταναλώσουν, εἶνε σαφὲς ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἔχοντες περισσότερα παρ' ὅσα χρειάζονται. Ὡστε βλέπομεν ἀμέσως ὅτι δὲν εἶνε ἔξ ἀνεπαρκείας τῶν χρειωδῶν τοῦ βίου ὁποῦ προέρχεται ἡ νόσος, ἀλλὰ εἶνε ζήτημα κατανομῆς τῶν χρειωδῶν. Μὲ ἄλλας λέξεις, ὅπως εἰς ἱερεὺς ἔλεγεν ἐσχάτως ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος «μερικοὶ τρώγουν πάρα πολὺ, καὶ οἱ περισσότεροι πεινοῦν». Ἀλλὰ καὶ ἂν ἦτο ἀληθὲς ὅτι τὰ χρειώδη δὲν ἀρκοῦν δι' ὄλους, ἡ ἐπιστήμη μᾶς βεβαίως ὅτι εἶνε δυνατόν νὰ παραγάγωμεν ἐκ τῆς γῆς χρειώδη ἀρκοῦντα διὰ διπλάσιον πληθυσμόν. Ὑπάρχει ὁμως ἐν μέγα πρόσκοιμα. Ἡ γῆ δὲν ἀνήκει εἰς τὸ ἔθνος, διότι τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἐδάφους τὸ κατέχουν ὀλίγα άτομα. Ἀντὶ τὸ ὄλον ἔδαφος νὰ εἶνε κληρονομία τοῦ λαοῦ, χρησιμεύει μόνον διὰ τὴν ἀπόλαυσιν ὀλίγων χρηματιστῶν, πριγκήπων καὶ κηφῆνων, ἐνῶ ἀφίνεται νὰ μαρνανθῆ καὶ σβεσθῆ ἡ χρῆσιμος ἐργασία τῆς παραγωγῆς τῶν χρειωδῶν. Ἐνταῦθα λοιπὸν ἔχομεν τὴν πρώτην ὑπόδειξιν τοῦ αἰτίου τῆς πενίας. Ἡ ἀτομικὴ κτῆσις τοῦ ἐδάφους ἀποκαλύπτεται ὡς τρομερὰ καὶ βαθεῖα πληγὴ, καὶ ὡς ἡ μόνη πηγὴ τῆς νόσου ἣτις παραλύει τὴν κοινωνίαν. Ἡ πενία εἶνε στοιχεῖον ἀπαραίτητον διὰ τὴν ὑπαρξιν τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος· δηλαδὴ ὁ λόγος δι' ὃν ἐπικρατεῖ πενία εἶνε διότι ἡ πενία εἶνε ἀναγκαῖος ὄρος τῆς κεφαλαιοκρατίας. Ἄνευ πενίας ἡ κεφαλαιοκρατία δὲν δύναται νὰ συγκρατηθῆ. Ὁ ἐργοστασιάρχης ἔχει ἀνάγκην στρατοῦ ἀέργων ὁ ὁποῖος νὰ κρατῆ ὑψηλὰ τὰ κέρδη, χαμηλὰ δὲ τὰ ἡμερομίσθια. Αὕτη εἶνε ἡ μόνη λεωφόρος ἣν ἀκολουθοῦντες εὐρίσκομεν τὴν ἀληθῆ ἐξήγησιν τοῦ αἰτίου τῆς πενίας. Ἐνόσῳ ἐπιτρέπεται εἰς ἓν ἄτομον νὰ λαμβάνη ὑπέρογκα ποσὰ διότι κέκτηται τὰ μέσα τοῦ βιοπορισμοῦ ἄλλων, ἢ νόσος θὰ ἐξακολουθῆ καλπάζουσα. Ἐκ τῶν ῥηθέντων καταδηλοῦται ὅτι μολονότι ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ σχεδὸν μυθώδης ποσότης πλοῦτου, ὑπάρχει ἐνταυτῷ ἀθλιότης καὶ ἀνέχεια διηνεκῶς αὔξουσα καὶ κηλιδοῦσα τὸν πολιτισμόν. Ἀποβαίνει λοιπὸν ἐπ' ἀνάγκης νὰ ἐρευνήσωμεν ποῖος παράγει αὐτὸν τὸν μυθώδη πλοῦτον. Ἐὰν ἡ ἔρευνα μᾶς πείσῃ ὅτι οἱ ἀπολαύοντες τὸν πλοῦτον εἶνε καὶ οἱ παραγωγεῖς τούτου, τότε, βεβαίως, ναὶ μὲν θὰ ἀγανακτήσωμεν διὰ τὴν ἀπανθρωπίαν των, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἀνέχονται νὰ

ὑπάρχει τόσῳ σκληρὰ ἀνισότης, ἀλλὰ δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι εἶνε δικαίωμα των νὰ διαθέτωσι τὸν πλοῦτον των ὅπως θέλουσι. Ἐρευνητέον λοιπόν: Οἱ κατέχοντες εἰς χεῖρας των τὸν πλοῦτον τοῦ κόσμου, τὸν παράγουν αὐτοί, ἄραγε; Ἄς ἀναλύσωμεν αὐτὴν τὴν κατηγορίαν τῶν πλουτοκατόχων ἀνθρώπων. Αὐτὴ ἢ κατηγορία διαιρεῖται εἰς τρεῖς τάξεις. Τὴν μίαν τὴν ἀντιπροσωπεύει ὁ κτηματίας, ἀντλῶν τὸν πλοῦτον ἀπὸ ἐνοίκια, τὴν ἄλλην τὴν ἀντιπροσωπεύει ὁ ἐργοδοτής, ἀντλῶν τὸν πλοῦτον ἀπὸ κέρδη, καὶ τὴν τρίτην τὴν ἀντιπροσωπεύει ὁ τραπεζίτης, ἀντλῶν τὸν πλοῦτον ἀπὸ τόκους. Τὰ ἐνοίκια δίδουν τὸ ἓν ἕκτον τοῦ πλούτου ὁ ὁποῖος παράγεται κατ' ἔτος. Τὰ κέρδη δίδουν τὸ ἓν τρίτον, οἱ δὲ τόκοι τὸ ἓν πέμπτον. Διατί ἄραγε ἡ τάξις τῶν κτηματιῶν νὰ λαμβάνῃ τὸ ἓν ἕκτον τῆς παραγωγῆς; Δὲν ἐδημιούργησαν αὐτοὶ τὴν γῆν, ὅπως δὲν ἐδημιούργησαν αὐτοὶ τὴν ἀτμοσφαῖραν, ἢ τὸν ἥλιον. Οὐδεὶς ἀνθρώπος ἐδημιούργησεν αὐτά, ἀλλ' εἶνε προωρισμένα νὰ ἐξυπηρετώσι τὰς χρεῖας πάντων. Κατ' οὐσίαν πᾶν ἄτομον δικαιούται νὰ εἶνε κτηματίας. Ἀμα δὲν εἶνε πᾶν, τότε οἰσοδήποτε εἶνε κτηματίας εἶνε σφετεριστής. Ἐὰν τεμάχιον γῆς ὑπερετιμήθη ὡς ἐκ βιομηχανικῆς κινήσεως, καὶ πάλιν τότε ἡ διαφορὰ τῆς ἀξίας ἀνήκει εἰς τοὺς αἰτίους τῆς βιομηχανικῆς κινήσεως καὶ ὄχι εἰς τὸν σφετεριστὴν τοῦ τεμαχίου. Διατί ἄραγε ἡ τάξις τῶν ἐργοδοτῶν λαμβάνει τὸ ἓν τρίτον τῆς παραγωγῆς; Δὲν θὰ ἦσαν ἐργοδοταί, ἐὰν δὲν καθίστων αὐτοὺς τοιοῦτους οἱ ἐργάται. Ὅτιδὴποτε καὶ ἂν ἐπιχειρήσῃ ὁ ἐργοδοτής, παραγωγεὺς τοῦ πλούτου εἶνε ὁ ἰδρῶς τῶν ἐργατῶν. Διατί ἄραγε ἡ τάξις τῶν τραπεζιτῶν (μεθ' ὧν συμπεριλαμβάνω τοὺς τοκιστὰς καὶ τοὺς ὁμολογιούχους) νὰ λαμβάνῃ τὸ ἓν πέμπτον τῆς παραγωγῆς; Δὲν ἐκτελοῦν καμμίαν χρήσιμον ἐργασίαν εἰς τὴν κοινωνίαν. Αὐτοὶ ἀπλῶς προμηθεύουν τοὺς ἐργοδοτάς με κεφάλαια διὰ νὰ λάβουν τοὺς τόκους οἱ ὁποῖοι εἶνε μέρος τῶν κερδῶν τοῦ ἐργοδοτοῦ, τὰ ὅποια κέρδη εἶνε προϊόν τοῦ ἰδρῶτος τῶν ἐργατῶν, οἱ ὁποῖοι ἐργάται οὕτω ληστεύονται. Ἀφοῦ ὁ τραπεζίτης οὐδὲν χρήσιμον ἔργον ἐκτελεῖ, ἄρα εἶνε σφετεριστής ἀντλῶν τὸ ἓν πέμπτον τῆς παραγωγῆς. Ὑπολογισθήτω ὅτι ἡ ἔτησία παραγωγή τῶν ἑλλήνων ἐργατῶν εἶνε 1800 ἑκατομμύρια. Τὰ 1200 πηγαίνουν εἰς τὰς τρεῖς προειρημένας τάξεις, δηλαδή εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν οἰκοκυραίων, οἱ ὁποῖοι ὡς εἶδομεν εἶνε ἐκμυζητῆρες, οὐδὲν αὐτοὶ παράγοντες. Τὰ ὑπόλοιπα 600 ἑκατομμύρια τὰ διανέμονται οἱ παραγωγεῖς τοῦ πλούτου, ὥστε ν' ἀναλογῆ 50 δραχμὰς τὸν μῆνα εἰς ἕκαστον, ἐνῶ ὁ μὴ παραγωγεὺς ἐξασφαλίζει ἑκατονταπλάσια. Οὐδόλως σφάλλει τις ἐὰν ἔχη ἐνώπιόν του εἰκόνα παριστώσαν ἀφ' ἑνὸς 100 ἐργάτας μοχθοῦντας ἵνα λαμβάνουν 200 δραχμὰς τὴν ἡμέραν καὶ τὰς διανέμονται ὅπως ἡμποροῦν,

ἀφ' ἑτέρου δὲ ἓνα κηφῆνα ἐξασφαλίζοντα διακοσίας δραχμὰς διὰ τὸν ἑαυτὸν του μόνον. Ἄν αὕτη ἡ ἀδικία ἀπηγορεύετο, οἱ οἰκονομικοὶ πόροι παντὸς ἐργάτου θὰ ἐδιπλασιαζόντο, καὶ τὸ ἔθνος θὰ ἐκέρδαιεν, βελτιουμένης τόσῳ σημαντικῶς τῆς θέσεως τοῦ ἐργάτου. Ἡ σημερινὴ θέσις τοῦ ἐργάτου εἶνε τοιαύτη, ὥστε ἐνῶ αὐτὸς δημιουργεῖ τὸν πλοῦτον, αὐτὸς εἶνε ὁ πάσχων καὶ ὅσῳ περισσότερο πλοῦτον παράγει, τόσῳ ὀλιγότερον λαμβάνει, καὶ ἅμα κατορθώσῃ νὰ παραγάγῃ μεγάλην ἀφθονίαν, θὰ κινδυνεύσῃ ν' ἀποθάνῃ τῆς πείνης, διότι ἡ ἀγορὰ ὑπερπληροῦται χρειωδῶν, καὶ οἱ ἐργοδοταὶ ἀποπέμπουν τοὺς ἐργάτας μέχρις οὗ καταναλωθῶν τὰ ὑπερμέτρως παραχθέντα.

Ἡ κατηγορία λοιπὸν τῶν οἰκοκυραίων εἶνε τρισυπόστατος. Αἱ τρεῖς τάξεις τῆς, οἱ κτηματῆαι, οἱ ἐργοδοταὶ καὶ οἱ τραπεζίται συναποτελοῦν μίαν ἐνότητα, καὶ ἡ ἐνότης αὕτη ἔχει τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς, τὸ ἐνοίκιον, τὸ κέρδος καὶ τὸν τόκον, δι' ὧν ἀπορροφᾷ τὰ δύο τρίτα τοῦ ὅλου πλούτου, αὕτη οὖσα ὀλιγάριθμος, ἀφίνουσα τὸ ἓν τρίτον εἰς τὸν πολυάριθμον μοχθοῦντα καὶ παραγωγὸν τοῦ ὅλου πλούτου ἐργατικὸν λαόν. Εἶνε ὄντως ἡ ἀνοσία τριάς, πηγὴ κοινωνικοῦ μίσους, ἐμφυλίου πολέμου, καὶ παντοίων δεινῶν. Αὕτη εἶνε ἡ ἀνίερὸς πλουτοκρατία, ἡ ἔχουσα ὑπόδουλον τὴν μεγάλην καὶ μοχθοῦσαν ἐργατικὴν τάξιν. Μεταξὺ τῆς πλουτοκρατίας καὶ τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου διεξάγεται φοβερὰ πάλη. Ἡ πάλη εἶνε οἰκονομική, ἀλλὰ κατ' ἀναπόδραστον ἀνάγκην θὰ καταστῇ πολιτικὴ, διότι ἡ πλουτοκρατία τείνει νὰ κατακτήσῃ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς ἐλαττώνεται ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν αὐξάνει. Ἐπειδὴ τὰ συμφέροντα τῶν δύο ταύτων στραποπέδων τῆς ὀλιγαριθμοῦ πλουτοκρατίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ πολυαριθμοῦ ἐργατικοῦ κόσμου ἀφ' ἑτέρου, εὐρίσκονται εἰς σύγκρουσιν ἔπεται ὅτι θάπτον ἢ βράδιον ὁ ἐργατικὸς κόσμος θὰ συνασπισθῇ ἵνα πολεμήσῃ κατὰ τῆς πλουτοκρατίας. Μὲ ποῖον ἐκ τῶν δύο στραποπέδων θὰ εἶνε ἡ νίκη, εἶνε περιττὸν νὰ εἴπωμεν. Μὲ ἀριθμὸν, συνασπισμὸν, καὶ ὀργάνωσιν ὁ ἐργατικὸς κόσμος θὰ θριαμβεύσῃ συντρίβων τὴν πλουτοκρατίαν. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πλουτοκρατίας τί ποιητέον; Τὸ ἔργον ὑπερ ὁ ἐργατικὸς κόσμος ἔχει νὰ ἐκτελέσῃ εἶνε νὰ οἰκοδομήσῃ εὐγενέστερον, δικαιοτέρον, καὶ ὀλιβιώτερον σύστημα ἀνθρωπίνης συμβιώσεως, ὅπως ἀντικαταστήσῃ τὸ σημερινὸν πλήρες ὀδυνῶν χάος. Ἡ κοινωνία οὐδέποτε ἀποθνήσκει. Ἀπαξ ἢ Ἰσχύς τῶν Πραγμάτων καταστρέψῃ ἐν ἔωλον καθεστῶς, νέα φάσις κοινωνικῶν βάσεων θὰ προκύψῃ. Αὐτὸ εἶνε ἱστορικὸς νόμος. Νέοι ὀργανισμοί, νέοι θεσμοί, καὶ νέα περιστάσεις θ' ἀνατελλῶσιν. Ἡ ἀποστάσις τοῦ γένους ἐκπληροῦται ἀπὸ σταδίου εἰς στάδιον καὶ ἐνῶ νομίζει τις ὅτι κρημνιζόμεθα εἰς φρικαλέον μέλλον, αἴφνης ἀποδεικνύεται ὅτι εἰσερχόμεθα

εἰς τὸ στάδιον τῶν λαμπροτέρων ἐλπίδων μας. Πρὸ ὀλίγου εἶδομεν πῶς ἡ Ἴσχυς τῶν Πραγμάτων, ὡς ἐκ τῆς συμφύτου εἰς τὸ παρὸν καθεστῶς τάσεως, ἐλαττώνει βαθμηδὸν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποτελούντων τὴν πλουτοκρατίαν, καὶ αὐξάνει τὸν ἀριθμὸν τῶν παραγωγέων. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶνε οἰκονομικὴ βαθμὶς πρὸς καλλιτέρους ὀρίζοντας, διότι δυνάμει αὐτοῦ ἡ Ἴσχυς τῶν Πραγμάτων ἐργάζεται νὰ συγκεντρώσῃ ὀλοκληρῶν τὸν κοινωνικὸν πλοῦτον εἰς τὰς χεῖρας μιᾶς δρακὸς ἀνθρώπων. Τότε ἡ ἀκατάσχετος οἰκονομικὴ ὁρμὴ τοῦ ἐργατικοῦ κύματος θὰ ἔξασπρῶσιν αὐτὴν τὴν δρᾶκα καὶ πάντας τοὺς δορυφόρους της.

Τὸ πρῶτον βῆμα τοῦ νέου καθεστῶτος εἶνε ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν σημερινὴν μέθοδον τῆς παραγωγῆς. Ἡ μέθοδος τῆς παραγωγῆς δέον πάντως νὰ εἶνε ἐπὶ συνεργατικῆς βάσεως. Τὸ δεύτερον βῆμα εἶνε ἡ δημιουργία συντεχνιῶν, καὶ μιᾶς πανσυντεχνίας περιλαμβανούσης πάσας. Παραλλήλως πρὸς ταῦτα ὁ Δῆμος καὶ τὸ Κράτος θὰ παράσχωσι τὸν ἀναγκαῖον διοικητικὸν μηχανισμόν. Ταῦτα πάντα εἶνε αἱ φυσικαὶ βαθμίδες τοῦ ἐρχομένου σοσιαλισμοῦ, ἀλλὰ δὲν ἔπεται ὅτι θὰ φθάσωμεν εἰς τὴν κορυφὴν χωρὶς νὰ ἐπινοήσωμεν καὶ τεχνητὰς βαθμίδας, τῇ βοήθειᾳ τῶν ὁποίων ν' ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς στιγμῆς. Εἶνε μέγα καὶ θεμελιῶδες ἀξίωμα τοῦ σοσιαλισμοῦ ὅτι τὸ Κράτος ὀφείλει καὶ δικαιοῦται νὰ πράξῃ ὑπὲρ τῶν πολιτῶν τοῦ πᾶν ὅτι ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία ἀδυνατεῖ νὰ πράξῃ. Παραδείγματος χάριν ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία δὲν κατώρθωσε νὰ θρέψῃ τὰ τέκνα τοῦ ἔθνους, οὔτε νὰ τὰ σώσῃ ἀπὸ ἀτρύτους μόχθους κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀώρου ἡλικίας των· ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία δὲν κατώρθωσε νὰ εὔρη ἐργασίαν διὰ τοὺς τόσους οἱ ὅποιοι θέλουν νὰ ἐργασθῶν καὶ δὲν χρησιμοποιοῦνται. Ταῦτα λοιπὸν τὰ ὁποῖα ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία ἀδυνατεῖ νὰ πράξῃ, ὀφείλει νὰ τὰ πράξῃ τὸ Κράτος. Δὲν συνίσταται εἰς τὰς μικρὰς ταύτας προνοήσεις ἢ μεταμόρφωσις εἰς τὴν ὁποίαν ἀφορᾷ ὁ σοσιαλισμὸς, ἀλλ' ἐκάστη τῶν προνοήσεων τούτων εἶνε καὶ εἰς κλονισμόν τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ἀρχῆς ὅτι ἕκαστος δικαιοῦται νὰ συσσωρεύσῃ πλοῦτον καθ' ὃν χρόνον ὁ λαὸς πάσχει. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ τέκνα τοῦ ἔθνους ὁ σοσιαλισμὸς ἀπαιτεῖ ἵνα ἅπαντα, ἄνευ ἀναβολῆς, τύχωσι προσηκούσης ἀνατροφῆς καὶ παιδείας, τροφῆς καὶ ἐνδυμασίας. Ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία δὲν κατώρθωσε νὰ πράξῃ τοῦτο· ἄρα ἡ πολιτεία ὀφείλει νὰ τὸ πράξῃ δημιουργοῦσα πάσας τὰς εὐκολίας διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἀρρένων καὶ θηλέων, καὶ προσέτι ἀπαγορεύουσα τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν εἰς τὰ ἐργοστάσια. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν εὐρεσιν ἐργασίας διὰ τοὺς στερουμένους τοιαύτης, αὐτὴν τὴν εὐθύνην ὀφείλει ν' ἀναλάβῃ ἡ πολιτεία διότι ἡ ἀτομικὴ πρωτοβουλία δὲν ἐπέτυχεν εἰς τοῦτο. Ἡ πολιτεία λοιπὸν ὀφείλει νὰ προ-

νοήσῃ περὶ ἀναδασώσεως καὶ περὶ πολλῶν ἀναγκαιοτάτων τοπικῶν καὶ ἐθνικῶν βελτιώσεων. Ὅφείλει προσέτι νὰ θεσπίσῃ ἀνώτατον ὄρον ἐργασίμων ὡρῶν, καὶ ἐλάχιστον ὄρον ἡμερομισθίου. Μόνον διὰ τῶν μέτρων τούτων δύναται ἡ σαπρία ν' ἀναχαιτισθῇ. Προσέτι ἡ Πολιτεία ὀφείλει ν' ἀναγνωρίσῃ δικαίωμα ψήφου καὶ εἰς τὰς γυναῖκας, ἀφοῦ καὶ αἱ γυναῖκες εἶνε ἐργάτριαι. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι εἰς τὰ μέτρα ταῦτα δὲν συνίσταται τὸ μέγα Ἰδεῶδες τοῦ σοσιαλισμοῦ. Τὰ μέτρα ταῦτα εἶνε κατεπεύγουσαι μεταρρυθμίσεις ἐπουλόγουσαι τὰς δεινὰς κοινωνικὰς πληγὰς, καὶ διευκολύνουσαι τὸν μέγαν σκοπὸν τῆς μεταμορφώσεως καὶ τῆς λυτρώσεως ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀπὸ τὸ θηρίον τῆς πλουτοκρατίας.

Σοσιαλισμὸς λοιπὸν σημαίνει τὴν συλλήβδην ὑπὸ τῆς κοινωνίας κυριότητα τῶν χρειωδῶν τοῦ βίου. Ποῖα εἶνε αὐτὰ τὰ χρειώδη τοῦ βίου; Ἡ γῆ, τὰ ἐργοστάσια, αἱ μηχαναὶ, τὰ ἐργαλεῖα, οἱ σιδηρόδρομοι, ἡ ναυτιλία, τὰ μεταλλεῖα, τὰ λατομεῖα, αἱ διώρυγες, καὶ πᾶν ὅτι ἀναγκαιοῖ διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ πλούτου. Πάντα ταῦτα ὑπὸ σοσιαλιστικὸν σύστημα, θὰ κέκτηται καὶ ἐκμεταλλεύεται πρὸς ὄφελος ἀπάντων ἢ ὅλη ὠργανωμένη κοινωνία. Ὑπὸ σοσιαλιστικὸν σύστημα ἢ κυβέρνησις τοῦ κράτους δὲν θὰ εἶνε εἰμὴ ἀπλή μηχανὴ κρατοῦσα κατάστιχα τῶν πόθων καὶ χρειωδῶν τῆς ὀλομελείας. Θὰ εἶνε ὑπεύθυνος εἰς τὸ ἔθνος διὰ τὴν ὀργάνωσιν πάσης βιομηχανίας ἐχούσης κοινὴν χρησιμότητα. Κατὰ συνέπειαν ἡ ὅλη γῆ καὶ πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὰ ὑπὸ τὴν γῆν, τὰ ἐργοστάσια, καὶ ἡ ναυτιλία θὰ τελῶσιν ὑπὸ δημοκρατικὸν ἔλεγχον, ἀντὶ ὁποῦ σήμερον τελοῦσιν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον ἀτόμων. Ὁ δημοκρατικὸς αὐτὸς ἔλεγχος θὰ δόσῃ τέλος εἰς τὴν ληστείαν τὴν ὁποίαν ὑφίσταται ὁ λαὸς ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦ ἀτομικοῦ ἐλέγχου. Σοσιαλισμὸς σημαίνει ἐνασχόλησιν παντὸς μέλους τῆς κοινωνίας εἰς κάτι τι χρήσιμον καὶ προσοδοφόρον, καὶ ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν ἰδιοφυίαν τοῦ ἐνασχολουμένου εἰς αὐτό. Ἡ κεντρικὴ Διοίκησις θὰ ἔχη ἔργον νὰ ἐρευνᾷ διὰ τῶν τοπικῶν ὀργάνων τῆς ἀκριβεῖς στατιστικὰς περὶ τῶν ἀναγκαιοῦντων εἰς τοὺς πολίτας πραγμάτων — τροφῶν, ἐνδυμάτων, οἰκίσεως, ψυχαγωγιῶν κλπ. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ εἶνε ἐφικτὸν νὰ γίνεται ἡ παραγωγὴ τοῦ πλούτου κατὰ τρόπον ὠργανωμένον ἀντὶ ὁποῦ γίνεται σήμερον ἀναρχικῶς καὶ χαωδῶς. Ἀκριβῶς πῶς θὰ γίνεται ἡ κατανομή τοῦ πλούτου, ποῖα ἢ ἀκριβῆς φύσις τοῦ μηχανισμοῦ τῆς κατανομῆς, εἶνε ζήτημα τὸ ὁποῖον δὲν ἀνήκει εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην· ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς προφητείας. Εἶνε λεπτομέρεια περὶ τῆς ὁποίας οὐδεὶς δύναται νὰ προσέιπῃ. Ἐν μόνον ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν, ὅτι πᾶς ἐκτελῶν τὸ καθῆκον του, ἀνὴρ ἢ γυνή, θὰ χαίρῃ εὐπορίαν καὶ γαλήνην. Αὐτὴ ἡ δικαία ἀρχὴ θὰ διέπῃ τὸν μηχανισμόν τῆς κατανομῆς

τοῦ πλούτου. Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν δικαίαν ἀρχὴν, ἰσχυρίζομαι, ὅτι τείνουσιν αἱ κοινωνικαὶ συνθηκαί. Περισσότερον τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου οὐδεὶς δικαιούται νὰ προδικάσῃ. Ἰκανὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶνε τὸ γεγονός ὅτι βαδίζομεν ταχύτατα καὶ ἀκατασχέτως πρὸς κοινωνικὸν σύστημα, καθ' ὃ πᾶσαι αἱ βιομηχανίαι καὶ αἱ δράσεις τοῦ κόσμου θὰ διέπονται συνεταιριστικῶς, ἀντὶ ὧς διέπονται σήμερον ἀτομιστικῶς. Ὑπὸ τὸ ἀτομιστικὸν σύστημα διασπαθίζεται ὁ κοινωνικὸς πλοῦτος καὶ ἐξατμίζονται κολοσσιαία ποσὰ ὡς ἐκ τοῦ συναγωνισμοῦ. Ὑπὸ τὸ συνεταιριστικὸν σύστημα, θὰ ἀποσοβῆται τοιαύτη σπατάλη καὶ θὰ γίνεταί οἰκονομία κολοσσιαίων ποσῶν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὁ σοσιαλισμὸς θὰ φέρῃ ὀργάνωσιν τῆς βιομηχανίας, τελεσφόρον παραγωγὴν, καὶ ἀποσόβησιν πάσης σπατάλης.

Ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν, ὁ σοσιαλισμὸς εἶνε ἡ μόνη διαρρυθμίσαις ἣτις συνάδει πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς. Ὁ σημερινὸς ἐμπορικισμὸς ἀπαιτεῖ νοθείας, ἀπάτας καὶ ἀστοργίαν. Οἱ ἄνθρωποι γίνονται ἀνήθικοι παρὰ τὴν κλίσιν των. Τὸ σύστημα εἶνε ἀνήθικον, τὰ δὲ ἄτομα ἀναγκάζονται νὰ συμμορφώνωνται πρὸς αὐτό. Μόνον ὁ σοσιαλισμὸς εἶνε σύστημα ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἕκαστος θὰ δύναται νὰ βαδίξῃ συμφώνως πρὸς ἠθικὰς ἀρχὰς, διότι ὑπὸ τὸν σοσιαλισμὸν, τὰ προϊόντα τῆς παραγωγῆς δὲν θὰ γίνωνται χάριν κέρδους, ἀλλὰ χάριν χρήσεως. Ἡ κοινωνία θὰ παράγῃ δι' ἰδίαν ἑαυτῆς χρῆσιν, ἐπομένως θὰ παράγῃ μόνον τὰ ἀριστα. Σήμερον ἡ ὅλη οἰκονομικὴ ἐποχὴ μας βασίζεται ἐπὶ συλλήψεως ἐμφύτως ἀνήθικου, ὥστε δὲν εἶνε δυνατόν παρὰ νὰ εἶνε ἀνήθικος καὶ ἡ ὅλη ἀτμοσφαῖρα μας. Τὸ παρὸν σύστημα στηρίζεται ἐπὶ τῆς κλοπῆς, ὁ ἴσος δὲ οὗτος τῆς ἀνηθικότητος κατ' ἀνάγκην διαφθείρει τὸν ὅλον χαρακτῆρα τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας. Ὁ σοσιαλισμὸς εἶνε τὸ μόνον ἠθικὸν κήρυγμα, διότι ἀνευδότως ἐπιζητεῖ τὴν ἀρδὴν μεταβολὴν τῆς τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων. Ἐπειτα ὁ σημερινὸς καπιταλισμὸς εἶνε ὁ αἷτιος τῶν εἰδεχθῶν πληγῶν αἰτινες μαστίζουσι τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο φύλων, εἶνε αἷτιος τῆς ἀποφυγῆς εὐαρμόστων γάμων, καὶ τῆς ἐπονειδίστου ἀγοραπωλησίας τῆς γυναικείας τιμῆς. Ὁ σοσιαλισμὸς, οὗ πρῶτος καρπὸς ἔσται ἡ οἰκονομικὴ χειραφέτησις ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, θὰ δόσῃ τέλος εἰς τὴν ἐπαίσχυντον ταύτην ἠθικὴν ἐξαχρείωσιν. Θὰ ἀρῇ τὴν οἰκονομικὴν ἀβεβαιότητα καὶ θὰ παράσῃ ἐγγύησιν εἰς πάντα ἄνδρα καὶ πᾶσαν γυναῖκα περὶ ἰσοβίον εὐπορίας, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντος. Θὰ ἀνοίξῃ ἐπομένως δριζύοντας πρωτοφανοῦς ἐν τῇ ἱστορίᾳ κοινωνικοῦ μεγαλείου, καὶ θὰ μεταμορφώσῃ τοιουτοτρόπως τὸ περιβάλλον ὥστε οἱ ἐν αὐτῷ βιῶντες καὶ δρῶντες νὰ ἀποστρέφονται πᾶσας τὰς παρεκκλίσεις ἀπὸ τῆς ἠθικῆς, ὡς τὰς πύλας τοῦ Ἄδου. Ὁ σοσιαλισμὸς οὗτος ἐρ-

χεται ἀκατάσχετος, καὶ εἶνε ἀήττητος, ἀπόρρητος καὶ παγκόσμιος. Ἀποτελεῖ τὴν μόνην πρακτικὴν πολιτικὴν, καὶ τὴν μόνην Μεγάλην Δύναμιν ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς ὁποίας εἶνε συμφέρον νὰ ταχθῇ πᾶσα χώρα καὶ ἔθνοτης. Εἶνε ὁ τρόμος τῶν πολιτευομένων, διότι ἀριθμητικῶς εἶνε τὸ μέγιστον τῶν κομμάτων. Ὁ σοσιαλισμὸς εἶνε διεθνὲς Κόμμα, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην εἶνε τὸ μόνον Κόμμα ὃπερ ἔχει ἰσχὴν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ οἰουδήποτε ἔθνοους. Μοναδικὸν ὄντως κόμμα καὶ πανίσχυρον, διότι ἐκτείνεται ἐπέκεινα τῶν συνόρων καὶ τῶν φραγμῶν, χαιρετίζον ὡς ἀδελφοὺς τοὺς ἀνθρώπους πάσης πίστεως, πάσης φυλῆς καὶ παντὸς κλίματος. Ὑπέροχον πάντων εἶνε προσέτι ὑπὸ διανοητικὴν ἔποψιν, διότι περιλαμβάνει τοὺς φωστῆρας τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν τῆς οἰκουμένης. Ὁ σοσιαλισμὸς ἀυξάνει ὀσημέραι καὶ ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν του ἰσχύν. Ἐν Γερμανίᾳ, οἱ σοσιαλισταὶ ἐκλογεῖς πληθύνονται καταπληκτικῶς. Ἐν Αὐστρίᾳ ἐπίσης. Ἐν Ρωσίᾳ, Φινλανδίᾳ, Ἰταλίᾳ, Γαλλίᾳ, Σουηδίᾳ ὁ σοσιαλισμὸς κερδαίνει ἕδαφος ἀδιακόπως. Ὅμοια εἶνε ἡ θαυμασία πορεία του ἐν Ἀμερικῇ, ἐν Ἰαπωνίᾳ καὶ ἐν Κίνᾳ. Ἀπὸ ὠκεανοῦ εἰς ὠκεανόν, καὶ ἀπὸ ἀκτῆς εἰς ἀκτὴν, τὸ κήρυγμά του ἀκούεται βροντοφωνοῦν καὶ καλοῦν τοὺς ἐργάτας τῆς οἰκουμένης εἰς τὰ ὄπλα. Ἡ μουσικὴ τοῦ θριάμβου ἀπὸ τοῦδε ἤχει. Αἱ στρατιαὶ τῶν ἐργατῶν βαδίζουσι μὲ δύναμιν ἑκατομμυρίων, ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς Γῆς. Προπορεύεται τῶν στρατιῶν ἡ Ἐρυθρὰ Σημαία τῆς Ἐλευθερίας, καὶ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν νικητῶν μία γαλουχεῖται ἀπόφασις — ἡ ἀπόφασις νὰ καταστραφῇ ὁ ἐμπορικισμὸς μὲ τὰ πονηρὰ του ἔργα, καὶ ἀντ' αὐτοῦ νὰ ὑψωθῇ ὁ ἠγῆς, ὄλιβος συνεταιρισμὸς, τὴν ἐλπίδα τοῦ ὁποίου ὅλον περικλείουν αἱ ἀθάνατοι ἀρχαὶ τῶν σοσιαλιστῶν.

Ἡ πηγὴ τοῦ ἰαπωνικοῦ χαρακτῆρος εἶνε ἡ ἐκ μικρᾶς ἡλικίας διαμόρφωσις τοῦ παιδὸς διὰ τῆς ιδέας τοῦ καθήκοντος. Εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ὁ νόμος ἀπαιτεῖ ἵνα ἡ διδασκαλία στηρίζεται ἐπὶ παραδειγμάτων υἱικῆς εὐλαβείας, στοργῆς, φιλίας, λιτότητος, φιλοπονίας, μετριοφροσύνης, εὐσταθείας καὶ θάρρους. Ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀπαντῶμεν τὴν λέξιν «καθήκον» ὡς τὴν κλεῖδα τοῦ ἰαπωνικοῦ πνεύματος. Οὐδαμοῦ ἀπαντῶμεν τὴν λέξιν «δικαιώματα». Ἀκόμη καὶ ὅταν γίνεται λόγος περὶ ψήφου δὲν λέγεται «ἐκλογικὸν δικαίωμα», ἀλλὰ «ἐκλογικὸν καθήκον». Πανθομολογούμενον εἶνε ὅτι τὸ σπουδαιότατον μέρος τῆς ἐθνικῆς ἀνατροφῆς εἶνε ἡ ἀνατροφή τῶν κορασίων. Οἱ ἰάπωνες ἐπεδόθησαν δι' ὅλης τῆς ψυχῆς των νὰ μορφώσωσι «καλὰς συζύγους καὶ καλὰς μητέρας». Τὰ ἀρρενα καὶ τὰ θήλεια ἐκπαιδεύονται κατὰ τρόπον ὥστε «νὰ μάθωσι νὰ ἐκτιμῶσι τὴν ἀρετὴν τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον».

Ἐκατὸν χιλιάδες σοσιαλιστικὰ συλλαλητήρια συγχοροτοῦνται κατ' ἔτος ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ὁ Σύνδεσμος τῶν Ἐργατικῶν Τάξεων τῆς Ἀγγλίας ἔχει 1200 κλάδους.

ΑΝΑΓΚΗ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ.

Διὰ νὰ ὑπάρξῃ γνήσιον ἐργατικὸν κόμμα πρέπει νὰ ὑπάρχουν ἐργάται σοσιαλισταί. Σοσιαλιστὴς εἶνε πᾶς ὅστις ἐπιθυμεῖ ἵνα ὁ πλοῦτος τῆς χώρας περιέλθῃ εἰς χεῖρας τοῦ συνόλου τῶν κατοίκων τῆς χώρας, ἀντὶ ὅπου σήμερον εὐρίσκεται εἰς τὰς χεῖρας μιᾶς ὁμάδος ἀτόμων τὰ ὁποῖα καλοῦνται κεφαλαιοῦχοι.

Πλοῦτος τῆς χώρας εἶνε ἡ γῆ, οἱ σιδηροδρόμοι, τὰ ἐργοστάσια, τὰ ἀτμόπλοια, τὰ μεταλλεῖα, αἱ τραπέζαι. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅλα τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων παράγεται τροφή, ἐνδύματα καὶ ἄλλα χρειώδη τοῦ βίου.

Σοσιαλισμὸς σημαίνει σύστημα κυβερνήσεως ἢ ὁποῖα νὰ διαχειρίζεται ὅλας τὰς βιομηχανίας αἱ ὁποῖαι παράγουν τὸν πλοῦτον τῆς χώρας. Περίπου ὅπως σήμερον διαχειρίζεται τὰ σχολεῖα, τὰ ταχυδρομεῖα καὶ τὰ τηλεγραφεῖα. Ὁ σοσιαλισμὸς ἀπαιτεῖ ὄχι μόνον αὐτὰ, ἀλλὰ ὅλας τὰς ἄλλας βιομηχανίας νὰ τὰς διαχειρίζεται ὁ λαὸς διὰ ἀρμοδίας κυβερνήσεως. Ἐν συντόμῳ οἱ σοσιαλισταὶ ἐννοοῦν νὰ ἐξουσιάζῃ, διοικῇ καὶ ἐκμεταλλεύεται τὴν χώραν ὁ λαὸς αὐτῆς, καὶ ὄχι μία δρᾶξ ἑκατομμυριούχων· αὐτὸ εἶνε ἀπλούστατον καὶ ἕκαστος ἠμπορεῖ εὐκόλως νὰ τὸ ἐννοήσῃ. Πῶς συμβαίνει ὥστε πᾶς ἀγαπῶν τὴν πατρίδα του καὶ ἰδίως πᾶς ἐργάτης νὰ μὴ εἶνε σοσιαλιστὴς, τοῦτο ἐξηγεῖται μόνον καὶ μόνον ἐκ τοῦ ὅτι οἱ πλεῖστοι ἀγνοοῦν τί σημαίνει σοσιαλισμὸς. Εἶνε αἰσθημαλίαν ἀξιέπαινον νὰ ἐπιθυμοῦν οἱ πολῖται καὶ οἱ κάτοικοι μιᾶς χώρας νὰ ἐξουσιάζουν τὴν χώραν των. Εἶνε φυσικώτατος πόθος αὐτός, ὅπως εἶνε φυσικὸς πόθος οἰουδήποτε νὰ ἐξουσιάζῃ τὸ σπῖτι εἰς τὸ ὁποῖον κατοικεῖ μᾶλλον παρὰ νὰ πληρόνῃ ἐνοίκιον.

Τὸ ἐλατήριον τὸ ὁποῖον ἐμπνέει ἕνα πατέρα νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐστίαν οἰκογενειακὴν διὰ τὰ τέκνα του εἶνε ἀκριβῶς τῆς αὐτῆς φύσεως μετὰ τὸ ἐλατήριον τὸ ὁποῖον ἐμπνέει τὸν σοσιαλιστὴν νὰ ἐπιθυμῇ ἵνα ὅλοι ἔχουν οἰκογενειακὴν ἐστίαν ἰδικὴν των.

Ἀναμφιβόλως πᾶς ἐργάτης ὁ ὁποῖος ἐννοεῖ τί σημαίνει σοσιαλισμὸς δὲν ἠμπορεῖ παρὰ νὰ εἶνε σοσιαλιστὴς, διότι ἡ κατάστασις τοῦ ἐργάτου κατήντησε πλέον τοιαύτη, ὥστε δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ χειροτερεύσῃ ἀπὸ καμμίαν μεταβολὴν συστήματος.

Ὁ ἐργάτης εἶνε πτωχός, καὶ οὐδένα λόγον ἔχει νὰ εἶνε εὐχαριστημένος ἐκ τῆς καταστάσεώς του. Συναισθάνεται ὅτι εἶνε ἀδικημένος ἀπὸ τὴν κοινωνίαν, καὶ ἂν δὲν τὸ συναισθάνεται, ἡ ἀναισθησία αὕτη εἶνε κακὸν ἔτι χειρότερον ἀπὸ τὴν πτωχείαν. Ὁ ἐργάτης ὀφείλει νὰ γνωρίσῃ ὅτι μόνη ἡ ἐργασία του εἶνε ὅπου παράγει ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ βίου, καὶ ὀφείλει προσέτι νὰ γνωρίσῃ ὅτι ἄλλος χαίρεται καὶ ἀπολαμβάνει τὰ ἀγαθὰ ταῦτα. Ὁ ἐργάτης γνωρίζων αὐτὰς τὰς ἀληθείας δὲν

ἔχει παρὰ νὰ κάμῃ χρῆσιν τῆς νοημοσύνης του καὶ διὰ ἀπλῆς ἐνασκήσεως τοῦ ἐκλογικοῦ του δικαιώματος νὰ φέρῃ τὴν ποθουμένην μεταβολήν, ὥστε εἰς τὸ ἐξῆς νὰ χαίρωνται καὶ ἀπολαμβάνουν τὰ ἀγαθὰ τοῦ βίου οἱ ἐργάται, διότι τὰ ἀγαθὰ τοῦ βίου εἶνε προϊόντα τῆς ἐργασίας των, καὶ δὲν ὑπάρχει καμμία ἀνάγκη νὰ δίδουν τὴν μερίδα τοῦ λέοντος εἰς μίαν ὀλιγαρχίαν κεφαλαιούχων.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὁ ἐργάτης ἔχει ὑπνωτισθῆ ἀρκετὰ, ὥστε νὰ μὴ ἀντιλαμβάνεται ὅτι τὰ δεσμὰ διὰ τῶν ὁποίων διατηρεῖται πτωχὸς εἶνε πλάσματα τῆς φαντασίας του. Ὅπουδῆπτε καὶ ἂν στραφῇ, φρενακίζεται καὶ ἐμπαιίζεται. Πολλάκις μάλιστα καὶ αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι πανούργως ὑποκρίνονται ὅτι εἶνε φίλοι του, ἀποβλέπουν μόνον εἰς τὸ νὰ τὸν ἐκμεταλλευθῶν. Αἱ ἑφημερίδες αἱ ὁποῖαι καθ' ἑκάστην πρωΐαν φωνασκοῦσιν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ λαοῦ, δὲν εἶνε ἄλλο πρᾶγμα παρὰ ὄργανα τῶν κεφαλαιούχων. Οἱ πολιτευόμενοι περὶ τῶν ὁποίων ὅλος ὁ κόσμος ἤδη γνωρίζει ὅτι εἶνε ψεῦστα καὶ ἀγύρται, οὐδέποτε ἐνδιαφέρονται περὶ τῶν ἐργατῶν, εἰμὴ μόνον ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῶν ἐκλογῶν. Κατὰ συνέπειαν δὲν μένει ἄλλο παρὰ νὰ σκερθῇ σοβαρῶς διὰ τὴν δεινὴν του θέσιν ὁ ἴδιος ὁ ἐργάτης, καὶ νὰ ἀναλογισθῇ ὅτι εἶναι πολίτης τῆς Ἑλλάδος, καὶ κάτοικος χώρας ἢ ὁποῖα ἔχει ἀρκετοὺς φυσικοὺς πόρους, ὥστε νὰ διαθρέψῃ ὄχι δύο ἑκατομμύρια, ἀλλὰ εἴκοσιν ἑκατομμύρια κατοίκων. Ὅλοι αἱ στατιστικαὶ τοῦ κόσμου ἀποδεικνύουν τετραγωνικῶς ὅτι ἀφότου ἐφευρέθη ἀτμομηχανή, καὶ ἄλλα εἶδη μηχανῶν, ἡ ἐργασία ἐνὸς ἀτόμου δύναται σήμερον νὰ παράγῃ χρειώδη—τροφάς, ἐνδύματα, οἰκήματα κτλ.—ἀρκετὰ ὥστε νὰ διατηρήσῃ ἐν ἀνέσει εἴκοσιν ἄτομα καὶ μολαταῦτα τὸ γεγονός εἶνε ὅτι διὰ τῆς ἐργασίας του τὸ ἄτομον μόνον ἀπολαμβάνει ἀρκετὰ ὥστε νὰ συγκρατῆται ζωντανόν. Ἀπαξ ἀντιληφθῆ ταῦτα ὁ ἐργάτης, ἠμπορεῖ νὰ δέχεται κοινωνικὸν σύστημα τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὴν ζωὴν τοῦ ἐργάτου πολὺ ἀθλιωτέραν τῆς ζωῆς ἐνὸς δούλου; ἠμπορεῖ πλέον ν' ἀπορῇ ποῖος σφετερίζεται τὸ περίσσευμα καὶ διατί τὸ σφετερίζεται;

Ἄς τὸ εἰπωμεν καθαρά. Ἡ τάξις τῶν κεφαλαιούχων ἐξουσιάζει τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς τοῦ πλούτου τῆς χώρας—δηλαδή τὰ ἐργοστάσια, τὰ ἀτμόπλοια, τοὺς σιδηροδρόμους, τὰς τραπέζας καὶ τὸ ἔδαφος. Διὰ νὰ προμηθευθῆς ἐνδύματα, τροφάς καὶ στέγην πρέπει νὰ γίνῃ χρῆσις καὶ τοῦ ἔδαφους καὶ τῶν μηχανῶν. Ἐὰν λοιπὸν μία τάξις ἐξουσιάζῃ αὐτὰ τὰ ἀπαραίτητα μέσα τῆς παραγωγῆς, εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ τάξις αὕτη ἠμπορεῖ ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ σοῦ τοῦ ἐργάτου (παρὰ τῆς τάξεως δηλαδή ἢ ὁποῖα δὲν τὰ ἐξουσιάζει) ὅσον δήποτε ἐνοίκιον εὐαρεστεῖται διὰ τὴν χρῆσιν αὐτῶν. Καὶ τί εὐαρεστεῖται ν' ἀπαιτῆ; Πᾶν ὅτι παράγεις, ἐκτὸς μόνον τοῦ ὀλίγου ἐκείνου τὸ ὁποῖον καλεῖται «μισθός» καὶ τὸ ὁποῖον

σοῦ ἐπιτρέπει νὰ κρατῆς, τόσον μόνον ὅσον ἀρκεῖ νὰ συντηρῆς τὴν ἀπλὴν ὑπαρξίν σου. Οἱ ἐργάται εὐρίσκονται σχεδὸν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν καὶ τὰ ἄλογα, καθόσον οὐδέποτε ἐλπίζον νὰ λάβουν περισσότερον παρ' ὅσον ἀκριβῶς ἀρκεῖ νὰ διατηρῆ αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ ἐργάζωνται. Ἡ κυριώτερα διαφορά εἶνε ὅτι ὁ κύριος τοῦ ἵππου τὸν τρέφει καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν κάμνη χρῆσιν τῆς ἐργασίας τοῦ ζώου, ἐνῶ ὁ κύριος τοῦ ἐργάτου τὸν τρέφει μόνον ὅταν τὸν χρησιμοποιῆ, ἄλλως τὸν ἀφίνει ἐλεύθερον νὰ πεινάσῃ. Οὐδόλως ἐνδιαφέρει τὸν κεφαλαιούχον ἂν ὁ ἐργάτης πεινάσῃ ἢ εὖρη ἄλλου ἐργασίαν. Ἄν ὁ ἵππος πεινάσῃ ὁ κεφαλαιούχος χάνει χρήματα, ἀλλὰ ἂν ὁ ἐργάτης ἀποθάνῃ οὐδεμία ἐπέροχεται ζημία εἰς τὸν κεφαλαιούχον.

Διατί οἱ κεφαλαιούχοι δὲν πληρόνουν μεγάλους μισθοὺς; Διατί δὲν πληρόνουν ἀρκετὰ ὥστε νὰ δύνανται οἱ ἐργάται νὰ τρέφονται καλῶς καὶ νὰ ἐνδύονται, αὐτοὶ καὶ αἱ γυναῖκες των καὶ τὰ τέκνα των; Διατί δὲν κατορθόνουν οἱ ἐργάται νὰ πείσουν τοὺς κεφαλαιούχους νὰ τοὺς πληρόνουν ἀρκετὰ, ὥστε νὰ δίδουν εἰς τὰ τέκνα των καλὴν ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν; Διατί ἐμπαίζονται οἱ ἐργάται διὰ τῆς δῆθεν μερίμνης περὶ δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ἐνῶ εἶνε ἠναγκασμένοι νὰ στέλλουν τὰ τέκνα των νὰ κερδίσουν ὀλίγον ἄρτον διὰ τὴν οἰκογένειάν των;

Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς ἐρωτήσεις ἢ ἀπάντησις εἶνε ἀπλὴ καὶ σύντομος.

Μισθοὶ μεγάλοι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ πληρόνουνται εἰς τοὺς ἐργάτας ἐνόσω χιλιάδες ἐργατῶν ἐναγωνίως ἀναμένουν εὐκαιρίας νὰ ἐπιτύχουν ἐργασίαν, δεχόμενοι πληρωμὴν ἢ ὁποία μόλις ἀρκεῖ πρὸς ὑπαρξίν ἐν τῇ ζωῇ. Ὑποθεθῆσθω ὅτι, δύο ἐργασιάρχαι, ὁ Α καὶ ὁ Β, συναγωνίζονται. Ἐκάτερος εἶνε ἠναγκασμένος νὰ πωλῆ τὰ προϊόντα του ὅσω τὸ δυνατόν εὐθηνά. Ἐάν ὁ Α εὖρη ἐργάτας μὲ ὀλιγώτερον παρ' ὅσον πληρόνει ὁ Β τοὺς ἐργάτας του, τότε ὁ Α ἠμπορεῖ νὰ πωλῆ τὰ προϊόντα του εὐθηνότερα, καὶ τότε ὁ Β εἶνε ἠναγκασμένος νὰ κλείσῃ τὸ ἐργοστάσιόν του, ἐκτὸς ἐὰν κατορθώσῃ νὰ εὖρη ἐργάτας οἱ ὁποῖοι νὰ ἀρκοῦνται εἰς τοὺς μισθοὺς τοὺς ὁποίους δίδει καὶ ὁ Α. Ὁ κεφαλαιούχος ὑπὸ τὸ παρὸν συναγωνιστικὸν σύστημα δὲν δύναται νὰ πληρόνη μεγάλους μισθοὺς καὶ ἂν ἀκόμη θέλῃ.

Ὑποθέσωμεν πάλιν ἐργάτην ὁ ὁποῖος λαμβάνει πέντε δραχμὰς τὴν ἡμέραν. Αἴφνης, ἡμέραν τινά, μερικοὶ στερούμενοι ἐργασίας πρὸ πολλοῦ ἐρχονται καὶ ἀναγκαζόμενοι ὑπὸ τῆς πείνης προσφέρονται νὰ ἐργασθῶν μὲ τέσσαρας δραχμὰς τὴν ἡμέραν ὁ ἐργοστασιάρχης εἶνε ἠναγκασμένος νὰ προτιμᾷ τὴν εὐθηνωτέραν ἐργασίαν πάντοτε, κατὰ συνέπειαν ὁ ἐργάτης του ἢ θὰ δεχθῆ καὶ αὐτὸς τέσσαρας δραχμὰς ἢ θὰ ἀντικατασταθῆ ὑπὸ ἐνὸς τῶν προσφερομένων

διὰ τέσσαρας δραχμὰς. Ἐκ τούτου βλέπομεν ἦτι ἢ ὑπαρξίς ἐργατῶν στερουμένων ἐργασίας διατηρεῖ τοὺς μισθοὺς χαμηλά. Σημειωθῆτω δὲ ὅτι καθόσον εἰσάγονται νέαι μηχαναί, κατὰ τόσον αὐξάνει ὁ ἀριθμὸς τῶν στερουμένων ἐργασίας, καὶ κατὰ τόσον αὐξάνει καὶ ὁ ἀγὼν τῆς εὐρέσεως ἐργασίας μὲ ὅσονδήποτε μικρὸν ἡμερομίσθιον. Ὅταν τις ἐνθυμῆται πόσον ἀπελπι εἶνε τὸ παρὸν συναγωνιστικὸν σύστημα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ, εὐκόλως ἀντιλαμβάνεται πόσον παράλογοι εἶναι αἱ ἐπαγγελίαι τῶν πολιτικῶν κομμάτων περὶ βελτιώσεως.

Οἱ ἐργάται ἀλλαχῶ ἀρχίζουν ἐπὶ τέλους νὰ ἀναγνωρίζουν τὸ γεγονὸς ὅτι οὐδόλως δεόν νὰ βιασίζονται εἰς οἰονδήποτε ἐκ τῶν πολιτικῶν κομμάτων καὶ ὅτι ὀφείλουν νὰ ὀργανώσουν κόμμα ἰδικόν των τὸ ὁποῖον νὰ ἐξοντώσῃ τὸ σημερινὸν συναγωνιστικὸν σύστημα τῶν μισθῶν, καὶ νὰ ἐγκαινίσῃ ἄλλο σύστημα — τὸ λεγόμενον συνεταιριστικὸν σύστημα. Ἀποτείνομαι πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐργάτας καὶ θέτω ἐνώπιόν των σαφῶς τὸ ζήτημα. Ἄς ἐκλέξωσιν, ἂν προτιμῶσι νὰ εἶνε δοῦλοι ἐν τῇ πατρίδι των, ἀλυσσοδενομένοι διὰ τῶν ἰδίων των χειρῶν, νὰ βλέπωσι τὰς συζύγους των καὶ τὰ τέκνα των ἐν τῇ πτωχείᾳ καὶ τῇ ἀθλιότητι, ἢ ἂν προτιμῶσι νὰ εἶνε ἐλεύθεροι ὄχι μόνον κατ' ὄνομα, ἀλλὰ καὶ κατ' οὐσίαν—ἂν δηλαδὴ προτιμῶσι νὰ ἐξουσιάζωσι τὴν χώραν των καὶ νὰ χαίρωνται τοὺς καρποὺς τῆς ἐντίμου ἐργασίας των. Ἴσως εἴπη τις: «Καλὰ εἶνε αὐτὰ καὶ ἅγια, ἀλλ' εἶνε ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθῶν. Οἱ ἐργάται πάντοτε ὑπῆρξαν πτωχοὶ καὶ πτωχοὶ θὰ μένωσι πάντοτε. Οἱ σοσιαλισταὶ δὲν προτείνουν κανὲν πρακτικὸν μέσον θεραπείας. Ἐστω καὶ ἂν μοιρασθῶμεν τὸν πλοῦτον τῆς χώρας. Μετ' ὀλίγον καιρὸν πάλιν οἱ ἐπιτήδριοι θὰ συσσωρεύσουν, κτήματα καὶ χρυσίον καὶ θὰ ἔχωμεν τὰ ἴδια ἐξ ἀρχῆς.»

Μέγα σφάλμα κάμνει ὅστις φρονεῖ οὕτω. Οἱ σοσιαλισταὶ προτείνουν τὴν πρακτικωτέραν λύσιν τοῦ προβλήματος δεικνύοντες τὸν τρόπον καθ' ὃν θὰ καταργηθῆ ἡ πτωχεία. Πᾶς ὅστις μελετήσῃ τὸ σχέδιον τοῦ σοσιαλισμοῦ δὲν δύναται παρὰ νὰ συμφωνήσῃ ὅτι ἡ ἐκτέλεσις του ἀποκλείει πᾶσαν πιθανότητα περὶ ἐπαναφορᾶς τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος, ἀπαξ κατηργήσαμεν αὐτό.

Ὁ σοσιαλισμὸς πᾶν ἄλλο σημαίνει παρὰ διαμοιρασμὸν τοῦ πλοῦτου ὁ σοσιαλισμὸς σημαίνει ἀπόλυτον συγκέντρωσιν τοῦ πλοῦτου ὑπὸ τὴν συλλήβδην διαχείρισιν τοῦ λαοῦ ἐνεργοῦντος διὰ τῆς κυβερνήσεως. Τὰ προϊόντα τῶν ἐργασιῶν των βεβαίως τὰ διαμοιράζονται οἱ ἐργάται, ἀλλὰ τὰ ἐργοστάσια θὰ εἶνε συγκεντρωμένα εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐξουσίας. Ὁ ἀγρὸς θ' ἀγῆκη εἰς τὸ σύνολον, ἀλλὰ τὸ ψωμὶ θὰ τὸ τρώγουν τὰ άτομα.

Πάντες οἱ κλάδοι τοὺς ὁποίους ἔχει ἀναλάβει

εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἡ ἐξουσία πρὸς διαχείρισιν χάριν τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ἀπεδείχθησαν ἐπιτυχεῖς. Παράδειγμα, τὰ ταχυδρομεῖα, τὰ τηλεγραφεῖα, τὰ σχολεῖα, καὶ ἄλλα καθημερινῶς προστιθέμενα πανταχοῦ ὅπου τὸ Κράτος βελτιοῦται συμφωνότερα μὲ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν ἀνθρωπισμὸν. Παραδείγματος χάριν ἡ Ρουμανία ἔχει ναυπηγήσει στόλον λαμπρῶν ἀτμοπλοίων τὰ ὅποια ἀποτελοῦν ἀτμοπλοῖαν ἀνήκουσαν εἰς τὸ κράτος. Ὑπὸ πᾶσαν ἐποψιν ἡ ἀτμοπλοῖα αὕτη ὑπηρεσία τοῦ κράτους εἶνε προτιμωτέρα τῆς τῶν ἀτμοπλοικῶν ἐταιρειῶν αἱ ὅποια ἀλλαγῶν καθὼς καὶ παρ' ἡμῖν ἀνέκουν εἰς ἰδιώτας.

Ὅσακις τὸ κράτος ἀνέλαβε χρεωκοπημένας ἐπιχειρήσεις ἰδιωτῶν τὰς ἔφερεν εἰς ἀνθηρὰν κατάστασιν. Ἀποῦ λοιπὸν τὸ κράτος δύναται ἐπιτυχῶς νὰ διαχειρίζεται ἐργασίας χρεωκοπησάσας, διατὶ νὰ μὴ δύναται νὰ διαχειρίζεται ἐργασίας φερεγγύους;

Οὐδεὶς σήμερον ἀρνεῖται ὅτι τὸ κράτος διεξάγει ἐργασίας τελεσφορώτερον. Ἄλλ' ὅμως ἐνταῦθα δὲν πρόκειται ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ἐπιτυγχάνει ἡ συνολικὴ αὕτη διαχείρισις. Πρόκειται νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι εἶνε ἀπολύτως ἐπαγναγκες ἵνα τὸ σύνολον, δηλαδὴ ἡ κυβέρνησις ἀρμοδίως καταρτιζομένη, ἀναλάβῃ τὴν διαχείρισιν ὅλων τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς, ἐκτὸς ἐὰν προτιμῶμεν νὰ λιμοκτονήσωμεν ὅλοι καὶ νὰ ἴδωμεν τὰ τέκνα μας ἀποθνήσκοντα ὡς μυίας. Φαίνεται παραδοξολογία νὰ τὸ λέγη τις, ἀλλ' ἐν τούτοις εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὅσον παραγωγικωτέρα εἶνε ἡ μηχανὴ τόσο περισσότερο δυσκολεύεται ὁ ἐργάτης νὰ μετέχη τοῦ πλούτου τὸν ὅποιον διὰ τῆς μηχανῆς παράγει.

Ἡ λύσις αὕτη εἶνε ἡ αὕτη καὶ ὁμοιόμορφος καθ' ὅλον τὸν κόσμον, καὶ διὰ νὰ ἴδωμεν τί θὰ φέρῃ ἡ παγκόσμιος ἐξέλιξις καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄς ρίψωμεν ἐν βλέμμα εἰς τὴν παροῦσαν βιομηχανικὴν κατάστασιν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐντὸς τῶν ὀλίγων τελευταίων ἐτῶν οἱ διευθυνταὶ τῶν διαφόρων μεγάλων βιομηχανιῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἕνεκα τῆς καταπληκτικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐργασίων των καὶ τοῦ ἐπακολουθήσαντος ἀγρίου συναγωνισμοῦ πρὸς πώλησιν τῶν προϊόντων των, ἠναγκάσθησαν νὰ παγιώσωσι τὰ συμφέροντά των διὰ σχηματισμοῦ μεγαλενώσεων (Trusts) μόνον καὶ μόνον ἐκ σιδηρᾶς ἀνάγκης διὰ νὰ προφυλαχθῶσι κατὰ χρεωκοπίας ὡς ἐκ τῆς ὑπερπαραγωγῆς καὶ τῶν ἐντεῦθεν χαμηλῶν τιμῶν.

Σκεφθῆτε τί σημαίνει αὕτη ἡ δικαιολογία τῶν μεγαλενώσεων. Φοβοῦνται χρεωκοπία, συνεπεία ὑπερπαραγωγῆς, μᾶς λέγουσιν δηλαδὴ ὅτι τὰ παραχθέντα ὑπὸ τῶν ἐργατῶν προϊόντα εἶνε τόσο ἀφθονα ὥστε ἀναγκαίως θὰ πωληθοῦν εὐθηνὰ καὶ ἐπομένως οἱ ἐργοστασιάρχαι θὰ χρεωκοπήσουν. Ταυτοχρόνως βλέπομεν ἑκατομύρια ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων, ἀνεπαρ-

κῶς τρεφομένων, ἀνεπαρκῶς ἐνδεδυμένων καὶ ἀνεπαρκῶς στεγαζομένων, δηλαδὴ πασχόντων στερήσεις. Βεβαίως ἡ ἀπάντησις τῶν ἐργοστασιάρχων εἶνε ὅτι αὐτοὶ δὲν ἐπεδόθησαν εἰς ἐργασίαν ἐκ φιλανθρωπίας, ἀλλὰ χάριν κέρδους. Ἐπομένως δὲν δύναται νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν ὅτι εἶναι ἀνακόλουθον καὶ ἀδίκον νὰ πάσχη ὁ παραγωγικὸς κόσμος στερήσεις μόνον καὶ μόνον διότι ἔχει παραγάγει ἀφθονίαν προϊόντων. Ἡμῶν ὅμως ἔργον εἶνε νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι εἶνε τερατωδῶς ἀνακόλουθον καὶ ἀδίκον τὸ σύστημα κατὰ τὸ ὅποιον ὅσον ἀφθονώτερα παράγει τις τόσο περισσότερο στερεῖται. Οἱ ἐργοστασιάρχαι περὶ τούτου δὲν φροντίζουν, διότι αὐτὸ δὲν ἀποβλέπει τὸν σκοπὸν τῶν ἐργασιῶν των. Οἱ ἐργοστασιάρχαι ἀπλῶς λαμβάνουν ὑπὸ σημείωσιν ὅτι ὅταν δὲν ὑπάρχουν «ἀγορασταί», τὰ παραχθέντα προϊόντα πλεονάζουν, ἀδιάφορον ἂν ὑπάρχουν παμπληθεῖς ἄνθρωποι ἔχοντες ἀπόλυτον ἀνάγκην αὐτῶν τῶν πλεοναζόντων προϊόντων. Μὲ ἄλλας λέξεις θεμελιώδες ἀξίωμα διέπον τὴν σημερινὴν κοινωνίαν εἶνε ὅτι ὁ νόμος δὲν σοῦ ἀναγνωρίζει δικαίωμα νὰ φάγη, ἐνὸς ὅσον ἔχει χρήματα ν' ἀγοράσῃ τροφήν. Ἀπαξ ὑπαρχούσης τῆς ὑπερπαραγωγῆς δυοῖν θάτερον πρέπει νὰ γίνῃ ἡ νὰ αὐξήσῃ ἡ κατανάλωσις ἢ νὰ ἐλαττωθῇ ἡ παραγωγή. Ἐλάττωσις παραγωγῆς σημαίνει κλείσιμον ἐργοστασιῶν, — ῥίψιμον εἰς τοὺς δρόμους ἐργατῶν οἱ ὅποιοι καίτοι εἶνε πρόθυμοι νὰ ἐργάζωνται μένουσιν ἄνευ ἐργασίας, πεινῶντες ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀφθονίας.

Αὕτη εἶνε πραγματικὴ κρίσις ἡ ὅποια θὰ ἐπήρχετο πρὸ πολλοῦ ἂν δὲν συνέβαινε ν' ἀποσοβηθῇ συνεπεία ἐφευρέσεως νέων μηχανῶν. Οἱ ἐργοστασιάρχαι ἐπωφεληθέντες τῆς εὐκαιρίας ταύτης τῶν νέων μηχανῶν ἠύξησαν τὴν παραγωγήν καὶ προσέτι κατῶρθωσαν καλὸν κέρδος χρησιμοποιοῦσαντες τοὺς ἐργάτας διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν νέων μηχανημάτων καὶ διὰ τὴν τροποποίησιν τῶν παλαιῶν.

Φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ ἡ ἐμφάνισις νέων μηχανῶν ἔχει ὄρια, καὶ μάλιστα συνέδη καὶ αὐτῶν ὑπερπαραγωγῆ. Κατεσκευάσθησαν περισσότεραι τοῦ δέοντος, καὶ οἱ ἐργοστασιάρχαι ἐσημάτισαν μεγαλενώσεις διὰ νὰ ἐμποδίσουν ὄχι μόνον τὴν κατασκευὴν καὶ ἄλλων μηχανῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν ἤδη ὑπαρχουσῶν περιττῶν μηχανῶν αἱ ὅποια παράγουν περιττὰ προϊόντα, πωλούμενα κατ' ἀνάγκην εἰς μικρὰς τιμὰς.

Αἱ μεγαλενώσεις εἶνε ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τῆς ἀνεξίξεως τοῦ συναγωνιστικοῦ μας συστήματος καὶ συγχρόνως εἶνε προανάκρουσμα τοῦ τρομακτικοῦ προβλήματος τῶν ἑκατομμυρίων ἀέργων. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν κεφαλαϊστικὸν ἢ μεγαλένωσις λύει τὸ πρόβλημα τῆς ὑπερπαραγωγῆς, ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐργάτην προ-

παρασκευάζει προσεχές πρόβλημα εκατομμυρίων ἀέργων.

Τὸ ὑπάρχον συναγωνιστικὸν σύστημα ἐμποδίζει τοὺς ἐργάτας ἀπὸ τοῦ νὰ ἀπαιτῶσι μισθοὺς ἀρκετὰ μεγάλους ὥστε ν' ἀγοράζουν τὰ προϊόντα τὰ ὁποῖα αὐτοὶ παράγουν. Ἐντεῦθεν συμβαίνει ἡ ὑπερπαραγωγή. Ὁ μόνος ἄρα τρόπος ὅπως ἐμποδισθῆ ἡ ὑπερπαραγωγή εἶνε νὰ καταργηθῆ τὸ ὑπάρχον συναγωνιστικὸν σύστημα τῆς διανομῆς τοῦ πλούτου τῆς χώρας καὶ ἀντ' αὐτοῦ νὰ θεμελιωθῆ ἄλλο σύστημα τὸ ὁποῖον νὰ ἐπιτρέπη εἰς τοὺς ἐργάτας νὰ καταναλίσκουν τὰ προϊόντα τὰ ὁποῖα παράγουν.

Τὸ νέον αὐτὸ σύστημα εἶνε τὸ συνεταιριστικόν, ἡ θεμελίωσις τοῦ ὁποῖου θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα ὅτι οἱ ἐργάται θὰ λαμβάνωσι πλοῦτον καθ' ὅσον θὰ παράγουν τοιοῦτον, ἀντὶ ὁποῦ ὑπὸ τὸ σημερινὸν συναγωνιστικὸν σύστημα οἱ ἐργάται ἐπιτρέπεται νὰ λαμβάνουν ἐλάχιστον μέρος, μάλιστα ἐπαρκοῦν διὰ νὰ τοὺς συγκρατῆ ζῶντας.

Μόλις ἐγκαθιδρυθῆ τὸ συνεταιριστικὸν σύστημα εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ σημερινοῦ συναγωνιστικοῦ θὰ στερεύσῃ ἡ πηγὴ ἐκ τῆς ὁποίας γερίζουν τὰ βαλάντια τῶν οἱ κεφαλαιοῦχοι. Θὰ λείψουν τὰ κέρδη, τὰ ἐνοίκια καὶ οἱ τόκοι καὶ θ' ἀνατείλῃ ὁ σοσιαλισμὸς, ὁ ὁποῖος σημαίνει συγκέντρωσιν ὅλων τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐξουσίας, καὶ συνεταιριστικὴν διανομὴν τῶν προϊόντων εἰς τοὺς παράγοντας αὐτά. Μὲ ἄλλας λέξεις ὁ σοσιαλισμὸς εἶνε βιομηχανικὴ δημοκρατία. Σήμερον ζῶμεν ὑπὸ βιομηχανικὸν δεσποτισμὸν, ἀκριβῶς ὅπως πρὸ τοῦ 1789 οἱ ἄνθρωποι ἔζων ὑπὸ πολιτικὸν δεσποτισμὸν.

Οἱ λόγοι οἱ ὁποῖοι μᾶς ἠνάγκασαν νὰ πολεμήσωμεν καὶ κατακτήσωμεν τὴν πολιτικὴν δημοκρατίαν τὴν ὁποῖαν ἔχομεν, δὲν ἦσαν τόσον ἰσχυροὶ ὅσον εἶνε ἰσχυροὶ οἱ λόγοι οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ μᾶς ἀναγκάσουν νὰ πολεμήσωμεν καὶ κατακτήσωμεν τὴν βιομηχανικὴν δημοκρατίαν.

Διὰ τῆς βιομηχανικῆς δημοκρατίας ὁ συναγωνισμὸς ἐκθρονίζεται διὰ παντός, καὶ ἐγκαθιδρύεται ὁ συνεταιρισμὸς.

Δὲν εἶνε δύσκολον νὰ κατανοήσῃ τις τὸ ὅλον ζήτημα ἀνακεφαλαιούμενον ὡς ἑξῆς:

1. Οἱ μισθοὶ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑψωθοῦν ὑπεράνω ἐνὸς σημείου εἰς τὸ ὁποῖον συγκρατεῖται ὁ ἐργάτης εἰς τὴν ζωὴν. Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑψωθοῦν διότι ἐπικρατεῖ τὸ συναγωνιστικὸν σύστημα. Ὅσονδήποτε παραγωγικὴ καὶ ἂν εἶνε ἡ ἐργασία τοῦ ἐργάτου τὸ συναγωνιστικὸν σύστημα θὰ διατηρῆ πάντοτε τοὺς μισθοὺς εὐτελεῖς.

2. Ἀφοῦ οἱ ἐργάται δὲν καταναλίσκουν τὰ προϊόντα κατ' ἀνάγκην συμβαίνει «ὑπερπαραγωγή», ἀλλὰ δὲν θὰ ὑπῆρχεν ὑπερπαραγωγή ἐὰν οἱ ἐργάται εἶχον τὸν τρόπον νὰ ἀγοράζωσι τὰ προϊόντα τὰ ὁποῖα παρήγαγον.

3. Πρὸς καταπολέμησιν τῆς ὑπερπαραγωγῆς σχηματίζονται μεγαλενώσεις.

4. Μετὰ τὰς μεγαλενώσεις θὰ ἔχομεν τρομακτικὴν κρίσιν ὡς ἐκ τῆς ἀεργίας τῶν εκατομμυρίων ἐργατῶν.

5. Ἡ κρίσις αὕτη θὰ καταλήξῃ διὰ συγκεντρώσεως ὅλων τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐξουσίας, διαπιστευομένης εἰς αὐτὴν τῆς διανομῆς τοῦ πλούτου τῆς χώρας συνεταιριστικῶς.

Εἴπομεν ὅτι εἶνε τερατώδες νὰ μὴ εὕρισκῃ τις νὰ τρώγῃ μόνον καὶ μόνον διότι παρήγαγε ἀφθονίαν τροφῆς. Μολαταῦτα εἶνε γεγονός, διότι πράγματι ὁ ἐργάτης δὲν δύναται νὰ φάγῃ ἐὰν δὲν λάβῃ μισθὸν δι' οὗ ν' ἀγοράσῃ τροφήν. Ἐνας ἀρτοποιὸς δὲν εὕρισκει ἐργασίαν εἰς ἀρτοποιεῖον ἐνθα ὑπάρχουν ἀφθονα καρβέλια τὰ ὁποῖα ὁ ἀρτοπώλης δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὰ πωλήσῃ. Ὁ ἀρτοποιὸς οὕτω μὴ εὕρισκων ἐργασίαν πεινᾷ. Ἐὰν ὅμως τὸ ἀρτοποιεῖον ἀνῆκεν εἰς τὸν ἀρτοποιόν, τότε ὁ ἀρτοποιὸς δὲν θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ πεινάσῃ. Ὑποθέσωμεν ὅτι ὅλη ἡ Ἑλλάς εἶνε ἀρτοποιεῖον, καὶ ὅτι ὅλαι αἱ ἐργατικαὶ τάξεις τῆς Ἑλλάδος εἶνε ἀρτοποιοὶ. Θὰ εἶνε πολὺ ἀνόητοι ἐὰν δέχωνται νὰ πεινώσῃ καθ' ἕνα χρόνον ἠδύναντο νομιμώτατα νὰ διεκδικήσωσι δικαίωμα κυριότητος ἐπὶ τοῦ ἀρτοποιεῖου. Διότι εἰς ποῖον ἄλλον ἀνήκει ἡ Ἑλλάς, παρὰ εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις αὐτῆς; Οἱ κεφαλαιοῦχοι δὲν ἔχουν ἀντίρρησην ὅταν πρόκειται αἱ ἐργατικαὶ τάξεις νὰ διεκδικήσωσι τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς διὰ νὰ τὰ διαχειρίζωνται συνεταιριστικῶς. Ἀντίρρησην μόνον ἔχουν ἐὰν πρόκειται νὰ τὰ λάβουν ἄλλοι κεφαλαιοῦχοι. Ἐὰν λοιπὸν ὑπάρχῃ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἡ ἀντίδρασις αὕτη δὲν προέρχεται ἀπὸ τοὺς κεφαλαιοῦχους, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀπάθειαν καὶ τὴν ἀμάθειαν τῶν ἐργατῶν, οἱ ὁποῖοι ἀκριβῶς θὰ ὠφελοῦντο ἐκ τοῦ σοσιαλισμοῦ.

Διὰ νὰ λάβωμεν λοιπὸν κυριότητα τῆς χώρας μας, τῆς χώρας ἡ ὁποία μᾶς ἀνήκει καὶ τὴν ὁποῖαν σήμερον νέμονται ὀλίγοι κεφαλαιοῦχοι δὲν ἀπαιτεῖται ἄλλο παρὰ νὰ συμπήξωμεν ἐν σοσιαλιστικὸν κόμμα, καὶ νὰ ψηφίζωμεν εἰς πᾶσαν ἐκλογὴν τοὺς ὑποψηφίους του. Ἐπὶ τέλους αὐτὸ τὸ κόμμα θὰ θριαμβεύσῃ, καὶ ἅμα θριαμβεύσῃ τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα θὰ προκύψουν κατ' ἀναπόδραστον συνέπειαν.

1) Οὐδεὶς θὰ εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐργάζεται περισσότερο ἀπὸ τρεῖς ὥρας τὴν ἡμέραν. 2) Πᾶς ὁ ὁποῖος θέλει νὰ ἐργασθῆ θὰ εὕρισκῃ τὴν κατάλληλον δι' αὐτὸν ἐργασίαν, ἀπολαμβάνων εἰς ἀντάλλαγμα ὀλόκληρον τὸν καρπὸν τῆς ἐργασίας του 3) Πᾶς ἄνθρωπος θὰ ἔχῃ ἀνεσιν, τὰ τέκνα μας θὰ λαμβάνουν τὴν προσήκουσαν ἀνατροφὴν, ὅλοι θὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι καὶ ὁ ἀνθρωπισμὸς θὰ βασιλεύσῃ.

Αὕτη εἶνε ἡ ὁδὸς τῆς ἐλευθερίας, ὅστις ἀκολουθήσῃ αὐτὴν τὴν ὁδὸν θὰ εἶνε ἐλεύθερος ὅστις δὲν τὴν ἀκολουθήσῃ θὰ εἶνε δούλος.

ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ.

(*Άρθρον τοῦ Τολστόη*).

Τὸ περίεργον αἶσθημα τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ὀνομάζεται πατριωτισμὸς εἶνε, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποτελεσμα παραγόμενον εἰς τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων συνεπεία βεβουλευμένης ἐνεργείας τῶν ὑπηρετούντων τὴν κεφαλαιοκρατίαν διδασκάλων, ἱερέων, καὶ πληρονομένων ἐφημεριδογράφων, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶνε προσωρινή τις διέγερσις τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς γθαμιαλῆς ὑποστάθμης τῆς κοινωνίας, ἐπίτηδες δημιουργουμένη ὑπὸ τῆς κεφαλαιοκρατίας καὶ τέλος ἀνακηρυσσομένη ὡς δῆθεν μόνιμος ἐκφρασις τῶν ἔθνικῶν πόθων. Ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τούτου δὲν ἐξαιρῶ τὸν πατριωτισμὸν τῶν κρατῶν τὰ ὁποῖα κυβερνῶνται ὑπὸ ξένης δυνάμεως. Καὶ αὐτῶν ὁ πατριωτισμὸς εἶνε ἐπίσης παρὰ φύσιν ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐργατικὰς δριάδας, καὶ τεχνητῶς ἀναπτύσσεται ὑπὸ τῆς κεφαλαιοκρατίας.

Ἡ κεφαλαιοκρατία ἐντέχνως καθιεροῖ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ πατριωτισμὸς αὐτὸς εἶνε εὐγενὲς αἶσθημα, καὶ ὅτι ἂν ὁ κοινὸς λαὸς στερηθῆται αὐτοῦ πρέπει πάντως διὰ πολλαπλῶν μεθόδων καὶ τὸ ἀναπτύξωμεν εἰς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του. Ἐντεῦθεν ὁ κοινὸς λαὸς ὑποπτεινόμενος ὅτι στερεῖται αὐτοῦ τοῦ αἰσθήματος φιλοτιμεῖται νὰ πείθῃ ἑαυτὸν ὅτι πράγματι κέκτηται αὐτὸ ἢ τουλάχιστον προσποιεῖται ὅτι τὸ ἔχει.

Ἄς τὸ ἀναλύσωμεν αὐτὸ τὸ αἶσθημα. Βάσις του εἶνε ἡ ἰδέα ὅτι ἡ γενετήρια τινὸς χώρα εἶνε προτιμωτέρα τῆς γενετήριας χώρας ἄλλου τινὸς ἀνθρώπου, ἢ ἄλλως ὅτι ὁ ὁμοεθνὴς τινὸς εἶνε προτιμωτέρος τῶν ὁμοεθνῶν ἄλλου. Τὸ αἶσθημα αὐτὸ ἐκφράζεται διὰ τοῦ γερμανικοῦ ἐκείνου ἄσματος τὸ ὁποῖον ἀρχίζει «Γερμανία, Γερμανία, ὑπερτέρα παντὸς ἔθνους» καὶ εἰς τὸ ὁποῖον δύναται ἕκαστος νὰ θέτῃ τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος του ἀντὶ τῆς λέξεως Γερμανία διὰ νὰ ἔχη τὴν κλεῖδα τοῦ εὐγενοῦς καὶ ὑψηλοῦ αἰσθήματος τοῦ πατριωτισμοῦ.

Ἡμπορεῖ τὸ αἶσθημα τοῦτο νὰ εἶνε χρήσιμον διὰ τὴν ἐνότητα ἑνὸς Κράτους, οὐδεὶς ὅμως θ' ἀρνηθῆ ὅτι οὔτε εὐγενὲς εἶνε οὔτε ὑψηλόν, ἀλλ' ἀπεναντίας μωρὸν καὶ ἀνήθικον. Εἶνε μωρὸν, διότι ἂν πᾶν ἔθνος ἐδικαιοῦτο νὰ θεωρῆ ἑαυτὸ ὑπέρτερον παντὸς ἄλλου ἔθνους, εἶνε προφανὲς ὅτι ὅλα τὰ ἔθνη θὰ ἦσαν ἐν τῇ πλάνῃ, πλὴν ἑνός. Εἶνε ἀνήθικον, διότι ὠθεῖ τὸν ἔχοντα αὐτὸ τὸ αἶσθημα νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὸ κέρδος τοῦ ἰδικοῦ του ἔθνους ἐπὶ ζημίᾳ παντὸς ἄλλου, ἢ τοιαύτη δὲ τάσις ἀντίκειται εἰς τὸν θεμελιώδη ἠθικὸν νόμον ὃν ὅλοι ἀσπάζομεθα «ὁ σὺ μισεῖς ἕτερον μὴ ποιήσης». Ὑπάρχουν τρόποι δι' ὧν ἐξυπηρετεῖται ἡ ἐνότης μιᾶς πολιτείας χωρὶς νὰ καταφεύγωμεν εἰς τὸν εἰρημένον μωρὸν καὶ ἀνήθικον τρόπον.

Ὁ πατριωτισμὸς ἦτο ἴσως ἀρετὴ κατὰ τοὺς

ἀρχαίους χρόνους ὅταν ἠνάγκαζε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ὑπηρετῶσι τὸ ὑψιστον τότε ἰδεῶδες — δηλαδή τὸ ἰδεῶδες τῆς Πατρίδος. Σήμερον ὅμως ὁ πατριωτισμὸς δὲν δύναται νὰ εἶνε ἀρετὴ ἀφοῦ ζητεῖ νὰ ὑπηρετῶμεν ἰδεῶδες ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον πρὸς τὸ ἰδεῶδες τῆς ἐποχῆς μας. Σήμερον ὑψιστον ἰδεῶδες εἶνε ὁ ἀνθρωπισμὸς, καὶ εἶνε προσέτι ἀντίθετον ἀκριβῶς τοῦ παλαιοῦ ἰδεῶδους τῆς Πατρίδος. Τὸ μὲν παλαιὸν ἰδεῶδες ἀπαιτεῖ τὴν δεσποτείαν ἑνὸς ἔθνους ὑπεράνω παντὸς ἄλλου, τὸ δὲ σύγχρονον ἰδεῶδες ἀπαιτεῖ τὴν ἰσότητά καὶ τὴν ἀδελφότητα ἐν μέσῳ πάντων τῶν ἀνθρώπων. Τὸ παλαιὸν ἰδεῶδες ὄχι μόνον δὲν εἶνε ἀρετὴ, ἀλλ' εἶνε μάλιστα ἀναμφισβήτητος φαυλότης, διότι δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ τὴν σήμερον τὸ αἶσθημα τοῦτο τοῦ πατριωτισμοῦ, μὴ ὑφισταμένης ὕλικῆς μὴτε ἠθικῆς βάσεως ἐπὶ τῆς ὁποίας νὰ στηρικθῆ ἡ ἀντίληψίς του.

Εἶνε νοητὸν βεβαίως τὸ αἶσθημα τοῦτο ὑπὸ τὰς συνθήκας τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὅτε ἦτο λίαν φυσικὸν νὰ ποθῆ τις ἀσφάλειαν καὶ προστασίαν κατὰ ἐπιδρομῆς βαρβάρων ἐτοιμῶν ὄχι μόνον νὰ καταστρέψωσι τὴν κοινωνικὴν τάξιν, ἀλλ' ἀπειλούντων λεηλασίαν, σφαγὴν, αἰχμαλωσίαν, δουλείαν καὶ βιασμοὺς γυναικῶν. Εἶνε νοητὸν ὅτι οἱ ἄνθρωποι τότε διὰ νὰ ὑπερασπίσωσιν ἑαυτοὺς καὶ τοὺς συμπολίτας των ἐπρωτίμων τὸ ἔθνος τῶν παντὸς ἄλλου ἔθνους, καὶ διέτρεφον αἶσθημα μίσους πρὸς τοὺς βαρβάρους ποθοῦντες νὰ τοὺς καταστρέψωσι χάριν τῆς ἰδίας ἑαυτῶν διασώσεως καὶ προστασίας. Ποίαν σημασίαν ὅμως δύναται νὰ ἔχη τὸ αἶσθημα τοῦτο ἐν τῇ παρούσῃ χριστιανικῇ ἐποχῇ; Ποίους λόγους ἔχει τὴν σήμερον οἷοσδήποτε ὅπως καλλιεργῆ τοιοῦτον αἶσθημα, ἀφοῦ ὅσῳ ἀπαιδευτοὶ καὶ ἂν εἶνε γνωρίζει ὅτι οἱ ἄνθρωποι καθ' ὧν διδάσκειται νὰ τρέφῃ ἐχθρότητα δὲν εἶνε βάρβαροι, ἀλλὰ ἄνθρωποι φιλήσυχου καὶ φιλόπονοι, μάλιστα δὲ καὶ συνδέονται πρὸς αὐτὸν διὰ κοινῶν προσπαθειῶν ἐμπορικῶν ἢ διανοητικῶν ἢ ἐπιστημονικῶν.

Ὅντως πολλάκις συνδεόμεθα μὲ ἀλλοδαποὺς περισσότερον παρὰ μὲ ἡμεδαποὺς. Παραδείγματος χάριν οἱ ἐργάται οἷοσδήποτε ξένης χώρας εἶνε ζωτικώτερον συνδεδεμένοι μὲ τοὺς ἐργάτας τῆς ἡμετέρας χώρας παρὰ μὲ τοὺς κεφαλαιούχους των.

Ἐπειτα αἱ συνθήκαι τοῦ βίου τῆς σήμερον ἔχουσιν ἄρδην μεταβληθῆ, οὕτως ὥστε ὅτι σήμερον καλοῦμεν πατρίδα, τὸ ὁποῖον διδασκόμεθα νὰ διαχωρίζωμεν ἀπὸ πᾶν ἄλλο πρᾶγμα, ἔπαυσε νὰ εἶνε σαφῶς καθωρισμένον. Οἰκογενειακαί, ἐμπορικά, πνευματικά, ἐπιστημονικά, καλλιτεχνικά συνθήκαι σήμερον εἶνε ὅλως διάφοροι τῶν ἀρχαίων. Πᾶν συμφέρον τοῦ ἀνθρώπου τὸ πάλαι περιείχετο ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας του. Σήμερον ὅμως ἡ ἀλληλεγγύη διέσπειρε τὰ συμφέροντα ἑκάστου εἰς πάσας τὰς ἐπικρατείας τοῦ κόσμου, καὶ δὴ εἰς τὰς ἐπικρατείας κατὰ

τῶν ὁποίων ἐξερεθίζεται ἡ πατριωτικὴ μας ἐχθρότης.

Ἄλλὰ κυρίως ὁ πατριωτισμὸς, οἷος διδάσκεται σήμερον, εἶνε ἀδύνατος διότι ὁ βίος τῶν νεωτέρων λαῶν ἔχει ζυμωθῆ μετὸν χριστιανισμὸν ὅστις καθιπτᾷ ἀσυμβίβαστον τὸ εἰρημένον ἀγενὲς αἶσθημα μετὸν ἠθικὸν νόμον ὃν ἐσυνήθισαμεν ἐπὶ 2000 ἔτη νὰ ζῶμεν.

Ὁ εἰρημένος πατριωτισμὸς, ἦτο ἀνάγκη πρὸς σχηματισμὸν καὶ παγίωσιν ἰσχυρῶν αὐτοκρατοριῶν συγκειμένων ἀπὸ διαφόρους ἔθνικότητας καὶ ἐνεργουσῶν ἐν ἀμοιβαία ἀμυνῇ κατὰ βαρβάρων. Ἄλλ' ἄφ' ὅτου τὸ χριστιανικὸν φῶς μετεμόρφωσε τὰς αὐτοκρατορίας ταύτας ἐκ τῶν ἔνδον δούν τοῖς πᾶσιν ἴσα προνόμια, ὁ πατριωτισμὸς κατέστη ὄχι μόνον περιττός, ἀλλὰ μάλιστα κατέστη καὶ τὸ μόνον πρόσκομμα κατὰ τῆς παγκοσμίου ἐνώσεως δι' ἧς ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει προπαρασκευάσῃ τὰ ἔθνη.

Ὁ πατριωτισμὸς τῆς σήμερον εἶνε σκληρὰ παραδοσις παρωχημένης ἐποχῆς, καὶ διατηρεῖται διότι ἡ κεφαλαιοκρατία ἀντιληφθεῖσα ὅτι ἐκ τῆς παραδόσεως ταύτης ἐξαρτᾶται ὄχι μόνον ἡ δύναμις της, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπαρξίς της, καλλιεργεῖ τὴν παράδοσιν ταύτην ἐπιμόνως διὰ πανουργίας καὶ διὰ παντὸς βιαίου μέσου.

Ὁ πατριωτισμὸς τῆς σήμερον δύναται νὰ ἐξομοιωθῆ πρὸς ἰκρίωμα τὸ ὅποιον ἦτο ποτὲ χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖον πρὸς ἀνέγερσιν τῶν τοίχων τοῦ κτιρίου, ἀλλὰ τὸ ὅποιον, μολονότι ἀποτελεῖ ἤδη τὸ μόνον πρόσκομμα κατὰ τῆς οἰκήσεως αὐτοῦ, ἐν τούτοις διατηρεῖται, διότι ἡ ὑπαρξίς ἐνὸς ἰκριώματος ἀποβαίνει ἐπικερδῆς εἰς κάποια πρόσωπα.

Λόγοι πραγματικοὶ διενέξεων μεταξὺ τῶν ἔθνῶν σήμερον δὲν ὑπάρχουν, διότι ὅλα προτιμοῦν νὰ βιώσιν ἐν εἰρήνῃ. Πᾶν ἔθνος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς ἐργατικὰς του τάξεις, καὶ οἱ ἐργάται πάσης χώρας ἔχουσι ταυτότητα συμφερόντων, εἰρήνης καὶ ἐργασίας, ἀνεξαρτήτως ἔθνισμοῦ ἢ κυβερνήσεως. Αἱ διάφοροι κυβερνήσεις θέλουν νὰ δικαιολογοῦν τὴν ὑπαρξίν των, ἀφοῦ ὑπάρχουν διὰ νὰ εἰρηνεύουν τὰ ἔθνη καὶ διαρρυθμίζουσιν τὰς ἐχθρικὰς των σχέσεις. Ἐπομένως προκαλοῦν τοιαύτας ἐχθρικὰς σχέσεις διὰ τῆς μεθόδου τοῦ πατριωτισμοῦ ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἵνα ἐπιδειξῶσι τὴν εἰρηνευτικὴν των ἐπιρροήν. Ὅπως περίπου δαμαστής τις, θέλων νὰ δείξῃ ὅτι ἐμόχθησεν ὑπερανθρώπως διὰ νὰ δαμάσῃ τὸν ἵππον, ἐφρόντισε προηγουμένως νὰ θέσῃ πιπέρη εἰς τὴν οὐρὰν τοῦ ἀτυχοῦς ζώου καὶ νὰ τὸ δείρῃ ἀνηλεῶς.

Μᾶς λέγουσιν ὅτι αἱ κυβερνήσεις μεριμνοῦν πάντοτε διὰ τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης, μεταξὺ τῶν ἔθνῶν. Πῶς τὴν διατηροῦν; Ἄνθρωποι ζοῦν ἐπὶ τοῦ Ρήνου ἐν εἰρηρικῇ ἐπικοινωνίᾳ πρὸς ἀλλήλους. Αἴφνης, ἐνεκα ραδιοσυρραμιῶν τινῶν μεταξὺ βασιλέων, αὐτοκρατόρων καὶ καπιταλιστῶν, ἐκρήγνυται πόλεμος. Τότε μανθάνομεν

ὅτι ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἔκρινεν ἐπ'ἀνάγκης νὰ θεωρήσῃ τοὺς φιλειρηνικοὺς τούτους ἀνθρώπους ἐπὶ τοῦ Ρήνου, γάλλους. Αἰῶνες διαρρέουν, ὁ πληθυσμὸς ἐσυνείθισεν εἰς τὴν θέσιν του, ὅπότεν πάλιν ἐχθρα ἀρχίζει μεταξὺ τῶν κυβερνήσεων καὶ δύο μεγάλα ἔθνη συγκρούονται εἰς πόλεμον ἐνεκα μηδαμινωτάτης αἰτίας, διότι ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις κρίνει ἐπ'ἀνάγκης νὰ θεωρήσῃ τὸν πληθυσμὸν τοῦ Ρήνου ὡς γερμανούς. Οὕτω μεταξὺ ὅλων τῶν γάλλων καὶ ὅλων τῶν γερμανῶν γεννᾶται ἀμοιβαῖον αἶσθημα ἀντιπαθείας. Ἡ πάλιν γερμανοὶ καὶ ρῶσσοι ζῶσι φιλικώτατα ἐπὶ τῶν συνόρων των, ἐν εἰρήνῃ ἀνταλλάσσοντες τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας των, ὅπότεν αἴφνης οἱ θεσμοὶ ἀκριβῶς ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ὑπάρχουν μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ διατηρῶσι τὴν εἰρήνην τῶν ἔθνῶν ἀρχίζουν φιλονεικίας, περιπίπτουν ἀπὸ ἐνὸς μωροῦ σφάλματος εἰς ἄλλο, καὶ ἐπὶ τέλους ἀδυνατοῦν νὰ ἐφεύρουν τίποτε καλλίτερον παιδαριώδους αὐτοτιμωρίας, μόνον καὶ μόνον διὰ ὑπερισχύση ἢ γνώμη των καὶ βλαφθῆ ὁ ἀντίθετος. Τοιουτοτρόπως συνδουλιζέται ἐχθροπάθεια μεταξὺ τῶν λαῶν, ἱκανὴ ἐν πάσῃ στιγμῇ νὰ φέρῃ αἱματηρὸν πόλεμον.

Σημειωθήτω καλῶς ὅτι εἰς ὅλην τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν δὲν εἶνε οὔτε ἓνας πόλεμος, ἐξ ὧσων ποτὲ ἐξερράγησαν, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ ἔχῃ ἐκκολαφθῆ ὑπὸ κυβερνήσεως, ἀνεξαρτήτως τῶν συμφερόντων τοῦ λαοῦ, εἰς τὰ ὅποια ὁ πόλεμος πάντοτε εἶνε ὀλέθριος, ἀκόμη καὶ ὅταν εἶνε νικηφόρος.

Ἡ κεφαλαιοκρατία, ὅσάκις ἔχει συμφέρον, κατορθώνει νὰ διασπείρῃ τὴν ἰδέαν ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος ἐξωτερικῆς ἐπιθέσεως ἢ κίνδυνος ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν καὶ ὅτι ὁ μόνος τρόπος πρὸς διάσωσιν εἶνε ἡ πειθηρὰ συμμόρφωσις τοῦ λαοῦ πρὸς τὰ μέτρα τῆς κυβερνήσεως. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡ κεφαλαιοκρατία, ὅσάκις ἔχει συμφέρον, προκαλεῖ πόλεμον. Ὁ καπιταλισμὸς πράγματι ἀκολουθεῖ τὸ σύνθημα «διαίρει καὶ βασιλεύει».

Ἀπλούστατα καὶ σαφέστατα ὁ πατριωτισμὸς οὐδὲν ἄλλο εἶνε εἰμὴ μέσον δι' οὗ οἱ μὲν πολιτευόμενοι ἐπιτυγχάνουσιν τὰς φιλοδοξίας των καὶ τὰς δρέξεις των, ὁ δὲ λαὸς παραιτεῖται πάσης ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας, ὀρθοῦ λόγου καὶ συνειδήσεως, δουλικῶς συρόμενος ἀπὸ τοὺς ἀρχομανεῖς κυβερνήτας του. Τὸ ἄριστον τοῦτο μέσον οἱ πολιτευόμενοι, ἐννοεῖται, συνιστῶσι θερμῶς ὅπουδῆποτε λαμβάνουσιν εὐκαιρίαν νὰ τὸ κηρύξωσιν.

Ὁ πατριωτισμὸς εἶνε δουλεία.

Ὑποστηρίζουσιν τινὲς ὅτι οἱ πόλεμοι θ' ἀπεσοβοῦντο ἐάν οἱ λαοὶ ἔλυσον τὰς διαφορὰς των διὰ διαιτησίας· οἱ ὑποστηρικταὶ τῆς διαιτησίας συνλογίζονται ὡς ἑξῆς: Δύο ζῶα φιλονεικοῦντα περὶ τῆς λείας των δὲν δύνανται νὰ λύσουν τὴν διαφορὰν των ἄλλως εἰμὴ διὰ πολέμου. Τὸ αὐτὸ

συμβαίνει καὶ μεταξύ παιδίων, ἀγρίων καὶ ἀπολιτίστων λαῶν. Οἱ λογικοὶ ὅμως ἄνθρωποι λύουν τὰς διαφορὰς τῶν διὰ τοῦ λόγου, διὰ τῆς πειθοῦς καὶ ἀναθέτοντες εἰς ἄλλο τι ἀμερόληπτον καὶ λογικὸν πρόσωπον ν' ἀποφασίσῃ περὶ τῆς διαφορᾶς. Οὕτω ἔδει νὰ ἐνεργῶσι τὰ ἔθνη σήμερον· ὁ συλλογισμὸς αὐτὸς φαίνεται ὀρθότατος. Ἐὰν ἔθνη τὴν σήμερον ἔφθασαν εἰς σημεῖον λογικῆς, προσέτι δὲν ἔχουν ἐχθροπάθειαν κατ' ἀλλήλων, καὶ ἠδύναντο νὰ λύωσι τὰς διαφορὰς τῶν κατὰ εἰρηνικὸν τρόπον.

Ἄλλ' ὁ συλλογισμὸς οὗτος ἀναφέρεται μόνον εἰς λαοὺς τελούοντας ὑπὸ μίαν κυβέρνησιν. Ἄλλ' ἀκριβῶς διότι στέργει εἰς λαὸς νὰ τελῇ ὑπὸ κυβέρνησιν δὲν δύναται νὰ εἶνε λογικός, διότι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἢ ὑποταγὴ εἶνε σημεῖον ἐλλείψεως λογισμοῦ.

Πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ὁμιλῶμεν περὶ τοῦ λογισμοῦ ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι ὑπόσχοιται προκαταβολικῶς νὰ ἐκτελῶσι ὅ,τιδήποτε, περιλαμβανομένου καὶ φόνου, τὸ ὅποιον διατάσσει ἡ κυβέρνησις — δηλ. ὁμᾶς προσώπων τὰ ὅποια ἀπλῶς κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν κάποιας θέσεως ἐν τῇ πολιτείᾳ; Λογικοὶ ἄνθρωποι δὲν εἶνε δυνατόν νὰ θεωρηθῶσιν οὔτε οἱ ὑποτασσόμενοι εἰς νόμους κατασκευασθέντας ὑπὸ ἀγνώστων ὁμάδων, οὔτε οἱ ἐπιτυγχόντες τὴν ἐξουσίαν διὰ τῆς ὁποίας ὑποτάσσουν· μάλιστα δὲν εἶνε δυνατόν παρὰ νὰ κάμουν κακὴν χρῆσιν τῆς τοιαύτης ἐξουσίας, καὶ νὰ διασαλεύωνται αἱ φρένες τῶν ἐκ τῆς ἐνασχέσεως αὐτῆς.

Αὐτὸς εἶνε ὁ λόγος οὗ ἕνεκα εἰρήνη μεταξύ τῶν ἔθνων δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ λογικῶν μέσων—διαιτησίας, συνθηκῶν κτλ.,—ἐφ' ὅσον ἐξακολουθοῦν οἱ λαοὶ νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὰς κυβερνήσεις τῶν, διότι τοιαύτη ὑποταγὴ εἶνε πάντοτε παράλογος καὶ ὀλεθρία.

Αὕτη ὅμως ἡ ὑποταγὴ θὰ ἐξακολουθῇ νὰ ὑπάρχῃ, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει πατριωτισμὸς, διότι ἡ ὅλη ἐξουσία τῶν κυβερνήσεων βασιζέται ἐπὶ τοῦ πατριωτισμοῦ, τουτέστιν ἐπὶ τῆς προθυμίας τῶν λαῶν νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τὴν ἐξουσίαν χάριν ἀμύνης τοῦ ἔθνους τῶν, τῆς πατρίδος τῶν, ἢ τοῦ κράτους ἀπὸ κινδύνων οἱ ὅποιοι ὑποτίθεται ὅτι ἀπειλοῦσιν. Πατριωτισμὸς ἦτο ἡ βᾶσις τῆς ἐξουσίας τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως. Πατριωτισμὸς ἦτο ἡ βᾶσις τῆς ἐξουσίας τῶν τρομοκρατῶν, μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν· πατριωτισμὸς ἦτο ἡ βᾶσις τῆς ἐξουσίας τοῦ Ναπολέοντος, καὶ ὡς ὑπάτου, καὶ ὡς αὐτοκράτορος· πατριωτισμὸς ἦτο ἡ βᾶσις τῆς ἐξουσίας τῶν βουρβόνων μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος. Ἐπίσης, βραδύτερον, ἡ ἐξουσία τῆς Δημοκρατίας, τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, καὶ πάλιν τῆς Δημοκρατίας, κατόπιν τοῦ Ναπολέοντος Γ' καὶ ἀπαξ ἔτι τῆς Δημοκρατίας, καὶ τέλος τοῦ Βουλανζέ, ὡς βᾶσιν πάντοτε εἶχε τὸν πατριωτισμὸν.

Εἶνε ἀληθῶς φρικτὸν νὰ τὸ λέγῃ τις, ἀλλὰ οὐδέποτε ὑπῆρξε βιαιοπραγία καὶ κάκωσις ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους ἢ ὅποια νὰ μὴ ἐγένετο ἐν ὀνόματι τοῦ πατριωτισμοῦ. Ὅχι μόνον οἱ πόλεμοι γίνονται ἕνεκα τοῦ χυδαίου τούτου αἰσθήματος, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἄλλη καταδυνάστευσις καὶ πᾶς διωγμὸς μεταξύ τῶν ἀνθρώπων.

[Ἔπεται τὸ τέλος]

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ.

Πᾶσα δρᾶσις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ βίου ἐπήγαγεν ἀπὸ εἶδος τι θρησκείας βαθύτατα ἐρριζωμένης εἰς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ ἕλληνοσ. Ὀλίγιστα γνωρίζομεν περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν ἑλλήνων ὡς λαοῦ, καὶ ὅ,τι γνωρίζομεν εἶνε μυθικὸν μᾶλλον παρὰ ἱστορικόν.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐτέλεσαν εἰς στενὴν συνάφειαν μὲ σημετικὰς φυλὰς διαφόρου τύπου, αἱ ὅποια ὑπὸ ἔποιν ὀργανώσεως καὶ πολιτισμοῦ εἶχον φθάσει εἰς μεγάλην πρόοδον. Τοιαῦται φυλαὶ ἦσαν οἱ βαβυλώνιοι, οἱ ἀσσύριοι, οἱ φοίνικες καὶ οἱ αἰγύπτιοι. Ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν ὑπῆρξε μεγάλη, καὶ ὁ ἐρευνητὴς τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας¹ ὀφείλει νὰ λάβῃ τὸ γεγονός τοῦτο ὑπὸ σημείωσιν. Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν δὲ ὀρθῶς τὴν ἑλληνικὴν θρησκείαν δεόν νὰ ἐξετάσωμεν ἐπισταμένως τὸ ὑλικὸν ὅπερ μᾶς παρέχει ἡ περίοδος τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἣν καλοῦμεν προμυθικὴν. Αἱ πολύπλοκοι κοινωνικαὶ συνθηκαὶ τῆς ἀπωτάτης ἐκείνης περιόδου εἶνε ἀπαραίτητος μελέτη διὰ τὸν σκοπὸν μας, καὶ θὰ ἴδωμεν ὅτι αἱ συνθηκαὶ ἐκεῖναι ἦσαν οὐσιωδῶς θρησκευτικοῦ χαρακτήρος.

Ἐπὶ χιλιάδας ἐτῶν ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία ἦτο ὀργανωμένη ἐπὶ τῆς ἐξῆς βάσεως: 1) Οἰκογένεια (ὡς μονὰς τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος—γένος), 2) οἰκογενειακαὶ ἐνώσεις (φρατρία), 3) φρατριακαὶ ἐνώσεις (φυλαί), 4) φυλετικὴ ἐνωσις (πόλις). Ἐπέκεινα τῆς πόλεως τὸ πᾶν ἦτο ἄλλοτριον καὶ βαρβαρικόν. Ἐκάστη τῶν τεσσάρων τούτων διαιρέσεων ἦτο πράγματι εἶδος τι μυστικῆς ἐταιρείας· τῆς οἰκογενείας ὁ ἀρχηγὸς ἦτο ἀπόλυτος κυβερνήτης τῆς, ἱερεὺς τῆς καὶ θυμιαστής τῆς. Διακλαδουμένης τῆς οἰκογενείας ὁ ἀρχηγὸς οὗτος καθίστατο διαδοχικῶς κεφαλὴ τῆς φρατρίας, τῆς φυλῆς, καὶ τέλος τῆς πόλεως, ἦτοι βασιλεὺς. Ἔθνος ἑλληνικὸν ὀργανωμένον ὅπως οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι οὐδέποτε ὑπῆρξεν. Ἡ ὀργάνωσις ὁμοσπόνδων πόλεων, ὡς τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον, συνέβαινε ἐνίοτε ὡς ἐξαιρετικὸν γεγονός καὶ πρόσκαιρον.

¹ Θρησκεία ἐν γένει σημαίνει πᾶν ὅ,τι ὁ ἄνθρωπος πρεσβεύει περὶ τοῦ Αὐτοῦργου τοῦ Σύμπαντος, ἢ ἄλλως θρησκεία εἶνε ἡ σχέσις ἐκείνη, ἢ ἐνσυνείδητος ἐκείνη τάσις τὴν ὁποίαν ποικιλοτρόπως ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ὅτι ἔχει πρὸς τὴν Ἀόρατον Δύναμιν.

Ἡ πᾶσα αὕτη διαρρύθμισις ἦτο θρησκευτικῆς προελεύσεως. Ἡ οἰκογένεια εἶχεν ὡς θεόν τῆς τὸ πνεῦμα τοῦ μεταστάντος ἰδρυτοῦ τῆς, ὡς προφήτην τοῦ δὲ εἶχε τὸν πρωτότοκον υἱόν του, ὅστις διὰ πνευματικῶν μεθόδων διηρημένως τὸ θέλημα τοῦ μεταστάντος γενάρχου, κυβερνῶντος οὕτω ἀκόμη διὰ τοῦ ἐπὶ γῆς ἀντιπροσώπου του. Ἡ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ὀργάνωσις εἶχε τὴν βάσιν τῆς εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ταύτην λατρείαν. Οἱ κατ' εὐθείαν γραμμὴν ἀπόγονοι τοῦ γενάρχου ἦσαν εὐπατρίδαι, αἱ κατώτεραι διαβαθμίσεις ἀπετέλουν τὸν ὄγλον, οἱ δ' ἔξω τῆς οἰκογενειακῆς ἀκτίνος ἦσαν οἱ δοῦλοι καὶ εἰλωτες. Ὁ πρεσβύτερος εὐπατριδῆς, ἦτοι βασιλεύς, ἦτο ὁ νόμιμος ἀρχὸν τῆς πόλεως, καὶ τὸ πολίτευμά του ἦτο καθαρῶς ὀρθόδοξον καὶ μοναρχικόν. Ἡ μοναρχία βραδύτερον ἐξέπεσε καὶ ἀντ' αὐτῆς ἀνεκυψεν ἡ ἀριστοκρατία. Ἐνίοτε ἡ ὀλιγαρχία προτιμᾶτο, ἀλλὰ, αὐστηρῶς εἰπεῖν, ἡ δημοκρατία ἦτο τὸ συμφωνότερον πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἀντιληψὴν πολίτευμα. Ἀλλὰ πρὶν προχωρήσωμεν εἰς ἀνάγκη νὰ μορφώσωμεν μίαν ἰδέαν περὶ τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας¹. Ἐκάστη τῶν ἀρχαίων κοινοτήτων τῆς Ἑλλάδος ἔχει ἀορίστους παραδόσεις περὶ ἡρωικοῦ τινος προγόνου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα καὶ ἡ φήμη μεταδίδεται εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς καὶ ἐμπνέουσι τὸ σέβας. Οὕτω ἔχομεν τὸν Περσέα διὰ τὸ Ἄργος, τὸν Ἀπόλλωνα διὰ τὴν Δῆλον, τὸν Οἰδίποδα διὰ τὰς Θήβας, τὸν Ἰάσωνα διὰ τοὺς αἰολεῖς, τὸν Νῆσον διὰ τὰ Μέγαρα, τὸν Θησέα διὰ τὰς Ἀθήνας, καὶ τὸν Ἡρακλέα δι' ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Εἶνε λίαν πιθανὸν ὅτι οἱ ἄνδρες οὗτοι πράγματι ὑπῆρξαν, ὅτι πράγματι ἐθεμελίωσαν οἰκογενείας καὶ ὅτι κατάρθωσαν μεγάλα ἔργα εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν ὁποίων οἱ μεταγενέστεροι προσέθεσαν ἐφευρήματα τῆς φαντασίας των. Ὁ Πλούταρχος, γράφων 130 ἔτη μ. Χ. περὶ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὑποτίθεται ὅτι ἔζησεν ὁ Θησεὺς (1230 π. Χ.), λέγει ὅτι «οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι παρήγον ἄνδρας ἰσχυροὺς καὶ ἀκαμάτους, ταχεῖς καὶ εὐστροφούς, ἀλλ' οἱ ἄνδρες οὗτοι δὲν ἐφήρμοζον τὰς δυνάμεις των ταύτας ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ χρησίου. Ἀπ' ἐναντίας, ἡ μεγαλοφυΐα των, αἱ διαθέσεις των καὶ αἱ τέψεις των ἔτειναν μόνον εἰς σκαιότητα, βιαιοπραγίαν καὶ ἀρπαγὴν. Ὅσον ἀφορᾷ δικαιοσύνην, ἀνθρωπισμόν, μετριοπάθειαν, αὐτὰ τὰ ἔκριναν ἀνάξια τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτῶν».

Ἐν τούτοις, ὡς καὶ ὁ Πλούταρχος προσθέτει, ἐπέκεινα τῶν ἡμιστορικῶν αὐτῶν παραδόσεων, θὰ ὑπῆρξε βεβαίως μία ὅλως μυθολογικὴ σφαῖρα

¹ Μυθολογία ἐν γένει σημαίνει τέχνην ἢ μέθοδον, διὰ τῆς ὁποίας ἐν ὀρισμένῃ ἐποχῇ τοῦ ἀνθρώπινου βίου, ὁ ἀνθρώπος ἠγωνίσθη νὰ ἐκφράσῃ τὴν σχέσιν ἣν ἠσθάνετο ὅτι εἶχε πρὸς τοὺς θεοὺς. Ἐντεῦθεν οἱ ἀρχαῖοι μῦθοι εἶνε ἀλληγορικοί, διατυπῶντες ἀληθείας αἱ ὁποῖαι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐμφανισθῶσιν ἄλλως.

μυθολογικοῦ χαρακτήρος, καὶ εἰς αὐτὴν προσφεύγομεν πρὸς ἔρευναν τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας. Ἐν πρώτοις ἔχομεν μίαν οἰκογένειαν θεῶν, ὧν τὰ ὀνόματα συνεδέθησαν ἀνέκαθεν μετὰ τὸν ὄγλον βίον τοῦ ἀποτελέσαντος τὴν ἑλληνικὴν θεολογίαν¹ ἑλληνισμοῦ καὶ ἄτινα περιττὸν εἶνε νὰ τὰ ἀναφέρωμεν ἀφοῦ εἶνε πασίγνωστα. Σημειωτέον ὅτι οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου ἦσαν οἱ πελασγοί, οὓς ἐξετόπισαν οἱ Ἕλληνες. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπῆρχεν ἐπιμιξία τῶν ἑλλήνων μετὰ τοὺς φοίνικας καὶ αἰγυπτίους, ὧν αἱ μυθολογικαὶ ἰδέαι ἐσπάρησαν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ἡ ποικιλία τῶν μῦθων οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ ταξινομηθῶσιν εἰς κατηγορίας, ἀναλόγως τῶν στρωμάτων τῆς ἐπιδράσεως. Τὸ σύνολον ὅμως τῶν μῦθων διασπασθέν, κατέρρευσε καὶ προέκλυεν οὕτω ἡ ὀμηρικὴ, ἡ ἠσοδικὴ καὶ ἡ δραματικὴ ποίησις τῆς Ἑλλάδος.

Ἐν τῇ συναφείᾳ ταύτῃ ὁ τρωικὸς πόλεμος εἶνε πηγὴ λίαν ἀξιοσημείωτος, διότι εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην ὀφείλομεν τὴν Ἰλιάδα, ἣτις εἶνε ἔργον περιγράφον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ τὴν Ὀδύσειαν, ἣτις εἶνε ἔργον παριστῶν τὸν ἀνθρώπινον βίον, ὅπως τότε ἀντελαμβάνοντο τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον. Προσέτι εἰς τὰ δύο ταῦτα ἔργα συνοψίζεται τὸ πλεῖστον τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας.

Σοφοὶ ἐρευνῆται ἔκπαλαι ἠσχολήθησαν εἰς τὴν εὔρεσιν τῆς ἐννοίας τῶν ἑλληνικῶν μῦθων. Ἀσφαλὲς συμπέρασμα ὅμως εἶνε ὅτι ὁ ἑλληνικὸς μῦθος σύγκειται ἀπὸ τὰ ἑξῆς συστατικά: 1) ἱστορικὴ τις βᾶσις γεγονότος 2) μεγαλοποιημένη τις παράδοσις 3) ἡμιαλήθειά τις χρησιμεύουσα ὡς καλλιτεχνικὸν πλαίσιον ἰδέας τινὸς κρινομένης ὡς ἀξιοσημειώτου 4) σχέσις τις τῆς ὁποίας τὸ ἐνδότερον στοιχεῖον ἀληθείας ἔχει τέλος ἐπισκοτισθῆ, καὶ τῆς ὁποίας τὸ πλαίσιον ἀπομένει ἀποδεκτὸν ὡς ἀληθινὴ ἱστορία. Βραδύτερον ὁ ὅλος μῦθος ἀπορρίπτεται ὡς πρὸς τὸ ἐνδότερον καὶ τὸ ἐξώτερον νόημά του καὶ τέλος παλινρθοῦται εἰς γλῶσσαν φιλοσοφικὴν. Ὡστε ἐπὶ τέλους ὁ μῦθος βοηθεῖ τὴν σκέψιν. Πλὴν τῶν μῦθων πολλοῦ ἐνδιαφέροντος ἀξιοὶ διὰ τὴν ἔρευναν τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας εἶνε οἱ χρησιμοί, οἱ ὁποῖοι φαίνεται ὅτι εἶνε ὀριστικῶς σημεῖο ἡμιτοῦ χαρακτήρος. Ἡ Πυθία εἶνε πράγματι γυνὴ ἐξ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι σήμερον χρησιμεύουν εἰς πνευματικὸν κύκλους ὡς διάμεσοι. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευον ὅπως σήμερον ὁ πνευματιστὴς πιστεύει περὶ τῶν διαμέσων, ὅτι ὁ Ἀπόλλων ὠμίλει διὰ τῆς ἐν ἐκστάσει εὐρισκομένης Πυθίας.

Πρὶν προχωρήσωμεν εἰς τὴν διερεύνησιν τῶν

¹ Θεολογία ἐν γένει σημαίνει ἐπιστημονικὴν τινα διατύπωσιν συλλήψεων τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ περὶ τῆς φύσεως τῆς Θεότητος.

ἐλληνικῶν θρησκευτικῶν θεσμῶν σκόπιμον εἶνε νὰ ῥίψωμεν βλέμμα εἰς τὴν ἐλληνικὴν φιλοσοφίαν¹.

Ἡ δωρική εἰσβολή, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν», συνέβη τῷ 1100 π. Χ. προκάλεσε δὲ τόσην ἀναστάτωση τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τῆς Ἑλλάδος, ὥστε οἱ ἠπιώτεροι καὶ ἡμερώτεροι Ἴωνες καὶ αἰολεῖς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνθέξωσι διαβιῶντες ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, βραδύτερον εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν Μαύρην Θάλασσαν καὶ τὸν Βόσπορον καὶ εἰς τὴν ἀρκτῶν Ἀφρικὴν.

Ἀπὸ τοῦδε ἡ ἀρχαία ἰδέα περὶ ὑποταγῆς τοῦ ἀτόμου εἰς τὸ σύνολον — ἰδέα ἡ ὁποία ἀπετέλει τὴν βᾶσιν ὅλων τῶν πρώην θρησκευτικῶν θεσμῶν τῆς Ἑλλάδος — ἤρχισε νὰ ἐξοβελίζεται καθ' ὅσον τὸ ἀτομον ἔπαυσε νὰ ἀποδέχεται αὐτήν. Εἰς τοῦτο ἀνεπιγνώτως συνέπραξαν ὁ φιλόσοφος καὶ ὁ τύραννος, ὁ μὲν εἰσάγων φρονήματα αὐτοσυνειδήσεως, ὁ δὲ θραύων τὰς παραδόσεις τῆς νομιμοφροσύνης, ἵνα ἐν εὐθέτῳ στιγμή σφετερισθῇ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν. Ἡ ἔρευνα τοῦ φιλοσόφου καὶ ἡ βίαιοπραγία τοῦ σφετεριστοῦ συνῶμοσαν νὰ καταργήσωσι τὸ παλαιὸν καθεστῶς.

Ἡ παλαιὰ θρησκεία θεώρει θεοὺς καὶ ἀνθρώπους ἀδιακρίτως ὡς παράγοντας τῆς παγκοσμίου Φύσεως. Ἀλλὰ τί ἐστὶ Φύσις; ἐρωτᾷ ὁ Θαλῆς τῷ 600 π. Χ. Τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀπησχόλησε τοὺς φιλοσόφους καὶ τοὺς ἐπιστήμονας ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας, καὶ ἀληθῶς εἰπεῖν, τὸ ἐρώτημα αὐτὸ ἀπέβη πολὺ σπουδαιότερον τῆς δοθείσης εἰς αὐτὸ ἀπαντήσεως, διότι διεκέντησε τοὺς συγχρόνους εἰς ἔρευναν λίαν καρποφόρον. Ἡ Φύσις εἶνε ἐνώπιόν μας, ἀλλὰ τίς ἢ ἀναλλοίωτος οὐσία ἐκ τῆς ὁποίας ἡ Φύσις προέκυψεν; Ὁ Θαλῆς ἐνεκαίνισε τὴν ἔρευναν ἀναζητῶν τὸ πρῶτιστον στοιχεῖον, τὴν ἀρχὴν τοῦ σύμπαντος, καὶ ἀπεφάνθη ὅτι ἀρχὴ τοῦ παντός εἶναι τὸ ὕδωρ. Ὁ Ἀναξίμανδρος τῷ 570 π. Χ. εἶπεν ὅτι εἶνε τὸ ἀπειρον. Ὁ Ἀναξίμενης τῷ 500 ἀπεφάνθη ὑπὲρ τοῦ ἀέρος, ὡς ἀρχικοῦ στοιχείου. Ὁ Ἡράκλειτος τῷ 500 ὑπὲρ τοῦ πυρός. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς τῷ 450 ὑπὲρ τοῦ ἀέρος, τῆς γῆς καὶ τοῦ ὕδατος. Ὁ Ἀναξαγόρας διεκήρυξεν ὅτι ὁ νοῦς εἶνε ἡ ἀρχικὴ οὐσία ἐξ ἧς τὰ πάντα ἐκπορεύονται. Τέλος ὁ Λεύκιππος διέτύπωσε τὴν θεωρίαν τῶν ἀτόμων. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐμφανίζεται ὁμᾶς ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι δηλοῦν ὅτι οἰαδήποτε ἀπάντησις καὶ ἂν δοθῇ εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦ Θαλῆ, οὐδὲν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα θὰ προκύψῃ. Ὑποθεθῆσθω ὅτι πράγματι ἀποκαλύπτομεν τὸ ἀρχικὸν στοιχεῖον· τίς ἢ ὠφέλεια; Ἀσκεῖ καμμίαν ἐπί-

δρασιν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου τὸ νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς Φύσεως εἶνε τὸ ὕδωρ ἢ ἄλλο τι; Θεραπεύεται καμμία ἀνθρωπίνη χρεία ἐκ τῆς γνώσεως ταύτης; Ἐπέρχεται καμμία συνδιαλλαγή τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὴν τύχην του ἐν τῷ κόσμῳ; Εὗρε τὴν ὁδὸν τῆς γαλήνης ὁ ἀνθρώπος ὁ ὁποῖος ἐπίστευσε ὅτι ὁ κόσμος ἐπήγασεν ἀπὸ ὕδωρ ἢ πῦρ ἢ ἀέρα; Τὸ μάταιον τῶν ἐρευνῶν τούτων περὶ τῆς ἀρχικῆς οὐσίας ἀνεγνώρισεν ἕτερα σχολὴ πνευματικῶν ἡγετῶν τοῦ ἔθνους. Ἄν πράγματι ὑπῆρξε πρόσωπον καλούμενον Ὁρφεύς, ἡ ὀνομάσθη οὕτω ὀλόκληρος σχολὴ εἶνε ἀδηλον. Τὸ ἀληθὲς εἶνε ὅτι ὑπάρχουν παραδόσεις περὶ ἀνδρὸς ὅστις ἐκαλεῖτο Ὁρφεύς καὶ ὅστις διὰ τῶν διδαγμάτων του μετέβαλεν ἄρδην τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι τῶν ἐλλήνων, στρέψας αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἀνθρωπιστικώτερον. Φαίνεται ὅτι ὁ χαρακτήρ τοῦ Ἕλληνος ἐνεῖχε τι τὸ καθιστῶν τὴν αὐθόρμητον σύμπραξιν δυσχερέστατον ἔργον. Ὁ Ὁρφεύς διὰ τῆς ἑτεροδιδασκαλίας του, καὶ διὰ τῶν βιονομικῶν ἀδελφοτήτων ἃς ἴδρυσεν, ἠλάττωσε μέγας τὸ πρόσκομμα τοῦτο τῆς ἐθνικῆς προόδου. Μετὰ τὸν Ὁρφέα ὁ Πυθαγόρας συνεχίζει τὸ ἔργον τοῦ ἐλληνικοῦ ἀνθρωπισμοῦ, καταδείξας καὶ τὸ ἀπάνθρωπον τῆς κρεοφαγικῆς διαίτης. Ἡ κρεοφαγία, ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ λιτότης ἦσαν διδάγματα τοῦ Πυθαγόρα θεμελιωδῶς ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀρχέγονον ἐλληνικὴν ὀρθοδοξίαν. Ἀλλ' ὁ Πυθαγόρας προσέτι ἐδίδαξεν ὄχι μόνον τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν προὔπαρξιν αὐτῆς, καὶ τὴν διαδοχικὴν αὐτῆς ἐνσάρκωσιν. Τοῦ Πυθαγόρα τὸ ἰδεῶδες ἦτο νὰ θεμελιωθῇ ἐντελὲς κοινωνικὸν σύστημα καὶ μέθοδος αὐτοῦ ἦτο ἡ προσπάθεια πρὸς μόρφωσιν χαρακτήρων. Τὸ πρακτικὸν ἐντεῦθεν ἀποτέλεσμα εἶνε ὅτι ὁ Ἕλλην ἤρχισε νὰ σκέπτεται τίς εἶνε καὶ τίς δύναται νὰ καταστῇ. Ἐπίσης πυθαγόρειον δίδαγμα εἶνε ὅτι ἡ ψυχὴ ἔχει θεῖαν καταγωγὴν, καταβάσα ἀπὸ τῶν ὑψίστων ὀριζόντων εἰς τὰς χθαμαλὰς κοιλάδας τῆς ὕλης. Ἐν τῇ ὕλῃ ρυπαίνεται καὶ χρήζει καθάρσεως διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ ὕψη ἀφ' ὧν κατάγεται. Πάντες οἱ ἀγῶνες τοῦ βίου συντελοῦσιν εἰς τὴν κάθαρσιν ταύτην. Τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα τοῦ Πυθαγόρα εἶχεν ὡς τελικὸν σκοπὸν ὄχι τὴν εὗρεσιν σταδίου, ὅπως σήμερον ἡ ἐκπαίδευσις θεωρεῖται ἀποσκοποῦσα, ἀλλὰ τὴν μάθησιν, τουτέστι τὴν ἀνάκτησιν λησμονημένης σοφίας. Πρὸς τοῦτο ἰδίᾳ συντελεστικὴ θεωρεῖται ἡ μαθηματικὴ ἐπιστήμη συνδυαζομένη μετὰ τῆς μουσικῆς. Πλὴν τούτων ἡ ψυχολογία ἦτο σπουδαῖον μέρος τοῦ Πυθαγορείου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος.

Ὁ Πυθαγόρας θὰ κατάρθου τὸν μέγαν σκοπὸν του αἴρων τὸν ἐλληνισμόν εἰς μέγα ὕψος. Ἀλλὰ τὸ ἔργον του ἐματαιώθη ὑπὸ τῶν τριῶν αἰωνίων ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος — τοῦ Σχολαστικισμοῦ, τοῦ Ἐκκλησιαστικισμοῦ καὶ τοῦ Στρα-

¹ Φιλοσοφία ἐν γένει σημαίνει συναρμολόγησιν τινα γνώσεων, ἐξήγησιν τοῦ κόσμου, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἔρευναν τῶν ιδιοτήτων τοῦ Θεοῦ.

τιωτικισμού, διότι οί ἐχθροὶ οὔτοι συνωμόσαντες συνέτριψαν τὸ ἐγειρόμενον οἰκοδόμημα τοῦ Πυθαγόρα. Ἄλλ' εἶνε γεγονός ὅτι οἱ σοφώτεροι καὶ ἀγνότεροι Ἕλληνες προήλθον ἀπὸ τὰς βιονομικὰς σχολὰς τῶν πυθαγορείων. Τοῦ Ἀναξαγόρα τὸ μέγα δίδαγμα ὅτι ἀρχὴ πάντων ὁ νοῦς οἱ σοφισταὶ διέστρεψαν ἀξιοθρηνητῶς. Ἐρμηνεύσαντες αὐτὸ κατὰ τρόπον ὥστε νὰ θεωρηθῇ ἡ πανουργία ὡς ἀρίστη μέθοδος ἀτομικῆς εὐδοκίμησης, ἐδημιούργησαν χάος, τὸ ὁποῖον μόνον ἡ δύναμις τοῦ Σωκράτους ἠδυνήθη νὰ διαλύσῃ. Ἡ φιλοσοφία ὅτι ὁ νοῦς εἶνε τὸ πᾶν, ἀμα δὲν συνδέεται μὲ ἀρτίον ἦθος, εἶνε ἐπικίνδυνον ὄργανον κοινωνικῆς ἐκλύσεως.

Ἐχρειάσθη ἡ ἐπιβολὴ τοῦ Σωκράτους διὰ νὰ ἐπανορθώσῃ τὰς φοβεράς βλάβας ἀστίνας οἱ σοφισταὶ ἐπήνεγκον εἰς τὸν ἑλληνικὸν χαρακτήρα. Οἱ ἄνθρωποι, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν σοφιστῶν, κατήντησαν οἰηματῖαι, ἀλαζόνες, δοκησίσοφοι καὶ ἀνήθικοι. Ὁ Σωκράτης ἐγκαίρως ἤρπασε τὸ πηδάλιον καὶ ἔσωσε τὸ σκάφος τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀπὸ ἀνατροπῆς. Ἀναμιφθόλως καθωδήγεῖτο ὑπὸ θείας ἐμπνεύσεως, ἀλλὰ τοῦτο ἤρκεσε διὰ νὰ καταδικασθῇ ὡς ἀνορθόδοξος.

Ἡ διανοητικὴ ἐπανάστασις τῶν χρόνων ἐκείνων συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἐνῶ πρὶν ἐζητεῖτο ἡ ἐξήγησις τῆς Φύσεως, κατόπιν ἡ ἀναζήτησις αὐτῆ ἀνεκόπη, καὶ κατενοήθη ὅτι σπουδαία ἀναζήτησις θὰ ἦτο ἡ μελέτη τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. «Γνώθι Σαυτόν». Ἀνευ τῆς ἐρεῦνης ταύτης, ἡ ἔρευνα τῆς ἐξωτερικῆς φύσεως εἶνε ἄκαρπος.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος, αὐστηρῶς εἰπεῖν, εἶνε προῖον τῆς Πυθαγορείου συλλήψεως. Ὁ Πλάτων, ὅπως ὁ Σωκράτης, ἐδίδασκεν ὅτι ἡ γνῶσις τῶν νόμων τῆς Φύσεως δὲν εἶνε τόσον σπουδαία ὅσον ἡ ἔρευνα τοῦ ἠθικοῦ σκοποῦ τῆς Δημιουργίας καὶ ἡ συμμόρφωσις τῆς ἀνθρωπίνης Λογικῆς πρὸς αὐτόν. Γνώσιν ἐνόει τὴν διαίσθησιν τῆς ἀληθείας καὶ ἐθεώρει οὐσιώδες ἐφόδιον τὴν πίστιν, δηλαδὴ τὴν πεποίθησιν. Ὁ περὶ τῆς γενικῆς εὐταξίας τοῦ κόσμου ὁ Πλάτων ἐπίστευεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε εἰκὼν τοῦ Θεοῦ· ὅτι ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ ἐν τῷ κόσμῳ ἴδιον ἔργον· ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέον νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν ὄργανον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἐρευνήσῃ πῶς ἀριστα νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀποστολὴν του ὡς τοιοῦτος. Ἐκαστος ἔχει μοναδικὴν καὶ χωριστὴν ἀποστολὴν. Εἴμεθα ὅλοι ἀντανακλάσεις τῆς θείας Προνοίας. Ὁ Θεὸς πράγματι κατασκηνοῖ ἐντὸς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, πᾶσα δὲ ἀληθὴς γνῶσις εἶνε διαίσθησις, δηλαδὴ φωτισμὸς θεόθεν.

Ἐλέχθη ὅτι διδασκαλῖαι τοιαῦται ἐξηνέχθησαν μυχιολογικῶς ὑπὸ τοῦ Ὀρφέως, συμβολικῶς ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρα καὶ ἐπιστημονικῶς ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος. Ἄλλ' ὁ Πλάτων ἦτο καὶ καλλιτέχνης καὶ ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ πραγματευθῇ θέμα τι

ἄγαν μυχιολογικὸν ἐνέδνε τὴν ἰδέαν του εἰς μῦθον.

Μέγα δίδαγμα τοῦ Πλάτωνος εἶνε ὅτι διὰ νὰ αὐξάνῃ τῆς ψυχῆς μας ἡ ὁμοιότης μὲ τὴν θεότητα, πρέπει νὰ ἐλευσώμεθα ὑπὸ ὠρισμένων τινῶν ἀρετῶν καὶ ν' ἀποφεύγωμεν ὠρισμένας τινὰς κακίας. Ἡ πρόοδος τῆς ψυχῆς ἐν τῇ διευθύνσει ταύτῃ ἀποτελεῖ τὴν εὐδαιμονίαν. Ἡ ἀρετὴ εἶνε ἡ ὑγεία καὶ ἡ τάξις καὶ ἡ ἀρμονία τῆς ψυχῆς. Ἐπομένως εἶνε ἐπιδιωκτέα ἀνεξαρτήτως συνεπειῶν ἢ νόμων ἀπαγορευόντων τὸ ἐναντίον, διότι τὸ ἀδικεῖν εἶνε ἐπιζημιώτερον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀδικούντος παρὰ τὸ ἀδικεῖσθαι. Ὁ Πλάτων προδήλως ἀπέβλεπεν εἰς τὴν μόρφωσιν χαρακτήρος ὡς εἰς πρώτην βᾶσιν μεγάλης καὶ εὐδαιμόνου πολιτείας. Μεγίστην σημασίαν ἀπέδιδεν ὁ Πλάτων εἰς τοὺς στοχασμοὺς μας διότι ἐγνώριζεν ὅτι οἱ στοχασμοὶ τοῦ ἀνθρώπου λαμβάνουν ὑλικὴν ὑπόστασιν, ἀκριβῶς ὅπως οἱ στοχασμοὶ τοῦ Θεοῦ ἔλαβον ὑπόστασιν ἐξωτερικευθέντες εἰς Δημιουργίαν. Ἐκ τῆς θεωρίας ταύτης ὁ Ἀριστοτέλης διετύπωσε τὴν διδασκαλίαν του περὶ ἀνελέξεως τῶν πάντων ἐκ τῆς δυναμικῆς ὁρμῆς ἣτις ἐνυπάρχει εἰς τὴν ὕλην. Πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης ἐξήγγειλε τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε μικρόκοσμος ἦτοι μικρὸν Σύμπαν. Ὅ,τι ἔλεγεν ὁ Πλάτων ὕλην, ὁ Ἀριστοτέλης ἔλεγεν δύναμιν· ὅ,τι ὁ Πλάτων ἔλεγεν ἰδέαν, ὁ Ἀριστοτέλης ἔλεγεν ἐνέργειαν. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐθεώρει τὴν πραγματικότητα ὡς ἀποτέλεσμα δυνάμεως καὶ ἐνεργείας καὶ ἐδίδασκεν ὅτι ἡ Φύσις ἀνελισσομένη ἀγωνίζεται νὰ ἐξομοιωθῇ πρὸς τὸν οὐράνιον ὑπογραμμὸν της.

Ἐνῶ ὁ Σωκράτης εἰσήγαγε τὴν ἰδέαν τῆς ἠθικῆς καθάρσεως καὶ ὁ Πλάτων τῆς προπαρασκευῆς τῆς ψυχῆς διὰ τῆς διαλεκτικῆς, ὁ Ἀριστοτέλης σπουδαιότατον πάντων ἀνεκήρυξε τὸ ἐρευνᾶν, ὡς μέθοδον ἀμα ἀναπτύξεως καὶ ὡς κλεῖδα μαθήσεως. Ὁ Θεὸς δὲν μᾶς ἔδωκε νῦξιν περὶ τοῦ σκοποῦ Του, καὶ ἡμεῖς δὲν δικαιούμεθα νὰ ὑποθέσωμεν τίποτε αὐθαιρέτως. Τὸ ἐπιβαλλόμενον ἡμῖν καθῆκον, τὸ ὑπάτον ἡμῶν συμφέρον εἶνε ἡ ἔρευνα. Δέον νὰ ἐρευνῶμεν διηνεκῶς τὸ νόημα τοῦ Θεοῦ. Ἀπαξ ὁ Σωκράτης καθιέρωσε τὴν σπουδαιότητα τῆς ἠθικῆς ὡς πρακτικὸν σκοπὸν πάσης φιλοσοφίας, οἱ ἄνθρωποι ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των εἰς διατύπωσιν βᾶσεων τινῶν διαγωγῆς αἱ ὁποῖαι βαθμηδὸν ἐκρυσταλλώθησαν εἰς τὸ σύστημα τῆς Στωϊκῆς διδασκαλίας. Ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας τὸ εὐγενὲς τοῦτο σύστημα, διδαχθὲν ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος, τοῦ Χρυσίππου, τοῦ Κλεάνθους, τοῦ Διογέους, τοῦ Ἐπικτήτου καὶ τῶν διαδόχων των παρήγαγε τοὺς μᾶλλον ὑπερόχους χαρακτήρας καὶ προπαρασκεύασε τὰ πνεύματα διὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ στωϊκοὶ διὰ τῆς ἀπλότητος καὶ εἰλικρινείας τοῦ βίου των ἀπέδειξαν ὅτι πράγματι ἦσαν ὅ,τι συνεβούλευον τοὺς ἄλλους νὰ εἶνε —

κύριοι, καὶ ὄχι δούλοι τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων.

Ἡ στωϊκὴ πίστις, ὡς τὴν διετύπωσεν ὁ Ἐπίκτητος, εἶνε ὅτι ὁ Θεὸς εἶνε ὁ λόγος, δημιουργὸς τῶν πάντων καὶ πατὴρ τῶν ἀνθρώπων, διευθύνων τὰ πάντα, καὶ νόμος κυβερνῶν τὸ σύμπαν, ἔχων τὸν θρόνον Του οὐ μόνον ἐν τοῖς Οὐρανοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς μυκίοις τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἀνθρώπος εἶνε προικισμένος μὲ συμπαιθείας καὶ ἀντιπαθείας αἱ ὁποῖαι εἶνε κίνητρα τῆς δράσεώς του. Ὡθοῦσιν αὐτὸν εἰς ὠρισμένας πράξεις καὶ ἀπωθοῦσιν αὐτὸν ἀπὸ ἄλλας. Ἄπαξ ὁ ἀνθρώπος διαγνώσῃ τί καλὸν καὶ τί κακὸν εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐλκυσθῇ ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ ἀδύνατον ν' ἀποσθῇ ἀπὸ τοῦ καλοῦ. Τὸ καλὸν εἶνε ἀκαταγώνιστον καὶ ἡ ψυχὴ ἀπαξ ἀναγνωρίσασα αὐτὸ φέρεται πρὸς αὐτὸ ἀκατασχέτως. Αἱ τρεῖς βαθμίδες αἱ ἀγούσαι εἰς τὴν ἐντέλειαν εἶνε διαυγῆς νοῦς, ὑγιῆς πόθος καὶ ἀγαθὴ δρᾶσις. Τὸ σῶμα μας, τὰς κτήσεις, τὰ τέκνα μας, τοὺς συγγενεῖς μας τοὺς γνωρίμους μας καὶ πάντα ἐν γένει τὰ ἔξω ἡμῶν, ἡμεῖς δὲν τὰ ἐξουσιάζομεν, ἀλλ' ἐξουσιάζομεν τοὺς στοχασμούς μας, τὴν θέλησίν μας καὶ πάντα τὰ ἐνδον ἡμῶν. Τῇ βοήθειᾳ τοῦ λόγου ὀφείλομεν νὰ ἐπιδιώκωμεν καὶ ἀποφεύγωμεν ὅσα ἐξουσιάζομεν, διατελοῦντες οὐδέτεροι πρὸς ὅσα δὲν ἐξουσιάζομεν. Μάταιον ἄρα νὰ ἐπιδιώκωμεν ἢ ν' ἀποφεύγωμεν πλοῦτον, θέσιν, φήμην, ἐξουσίαν, τιμὰς. Ἀφοῦ ταῦτα, ἐξωτερικὰ ὄντα, εἶνε πράγματα διαφεύγοντα τὴν ἀκτίνα μας. Εἴτε τὰ ἐπιδιώκομεν εἴτε τὰ ἀποφεύγομεν, μόνον ἀποτυχίαν θὰ εὕρωμεν, ἐπομένως κακοδαιμονίαν. Δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλείπωμεν τὴν προσπάθειαν, ἀλλὰ νὰ δίδωμεν εἰς αὐτὴν κατεύθυνσιν τοιαύτην ὥστε ἡ ἐπιτυχία νὰ εἶνε βεβαία. Ἐὰν θέλῃς νὰ μὴ εἶσαι δούλος, ἐπιμελοῦ ἵνα μηδεὶς εἶνε δούλος σου. Διότι ἐὰν ἀνέχεσαι νὰ ἔχῃς δούλους, εἶνε τεκμήριον ὅτι εἶσαι σὺ πρῶτον δούλος. Ὁ στωϊκὸς εἶνε ἀπέριττος, κύριος ἑαυτοῦ, δούλος οὐδενός, κόλαξ οὐδενός, τύραννος οὐδενός, παραγωγεὺς τῶν χρειωδῶν τοῦ βίου του.

Ὁ Τίτος Φλαμίνιος τῷ 194 π. Χ. ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἐλευθερίαν ὡς δῶρον, καὶ εὐθύς ὕστερον ἡ παρακμὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἤρξατο. Οὔτε θρησκεία οὔτε φιλοσοφία ἐτόλμων νὰ ἐμφανισθῶσιν. Ὅργια, καὶ ἐκλυσίς ἦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐποχῆς. Ἐν τούτοις μετὰ τῶν βαρβάρων θρησκειῶν τῆς Ἀνατολῆς εἰσεχώρουν εἰς τὴν ἑλληνικὴν φύσιν στοιχεῖα τινὰ μυχιότερας καὶ ἀγιωτέρας διδασκαλίας, τὰ ὁποῖα ἀναμφιβόλως ἔχουσι κοινὴν τὴν καταγωγὴν μὲ τὸν Χριστιανισμόν.

Περὶ τὸ ἔτος 90 ἢ 110 μ. Χ. ἔζη ἀνὴρ τοῦ ὁποίου τὰ συγγράμματα ἐλέγχουσιν ἀνωτέραν ἔμπνευσιν. Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶνε ὁ Ἑρμῆς ὁ κληθεὶς Τρισμέγιστος. Κατ' αὐτὸν τὸ Σύμπαν συνίσταται ἀπὸ ἀριθμὸν τινὰ σφαιρῶν, ὑποστά-

σεως, ὑπερτάτη τῶν ὁποίων εἶνε ὁ Θεός.

Ἡ κατόπιν ἐρχομένη σφαῖρα εἶνε ὁ λόγος, ἐκ ταύτης δὲ ἐκπορεύονται διαδοχικῶς ἡ τρίτη ἢ τετάρτη, ἡ πέμπτη, ἡ ἕκτη, ἡ ἑβδόμη, ἡ ὄγδοη, καὶ ἡ ἐνάτη σφαῖρα, ἐκάστη τούτων οὕσα εἰδωλον τῆς προηγουμένης. Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ, ὡς πρὸς τὸ θνητὸν μέρος της, προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐξωτέραν σφαῖραν τῆς ὕλης, ὡς πρὸς δὲ τὸ ἀθάνατον μέρος της ἀπὸ τὴν ἀθάνατον σφαῖραν τοῦ νοῦ. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀντιθέτων στοιχείων τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχει σύγκρουσις. Καὶ ὁ Ἑρμῆς διδάσκει τὴν μέθοδον τῆς ἀναγεννήσεως διὰ κατισχύσεως τοῦ ἀθανάτου στοιχείου.

Τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν παλινώρθωσεν ὁ Ἀμμώνιος Σακκάς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ περὶ τὸ ἔτος 200 μ. Χ. Ὁ Πλωτῖνος, ὅστις ἐκλήθη «τὸ ἕσχατον φῶς τῆς Ἑλλάδος» ἦτο μαθητὴς τοῦ Σακκά, διδάξας τὸν Θεωρητικὸν Βίον ὡς μέσον γνώσεως τοῦ Θεοῦ. Αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τοῦ νεοπλατωνισμοῦ, ὅλον διετύπωσαν αὐτόν, ὁ Σακκάς καὶ ὁ Πλωτῖνος εἶνε: Ἐνότης καὶ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ. Σφαῖραι ὑποστάσεως ἐκπορευόμεναι ἐκ τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἀνθρώπος εἶνε μικροσκοπικὴ ἀναπαράστασις τοῦ Σύμπαντος. Ἡ ψυχὴ ὑπῆρξε πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ σώματος, ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ μετὰ τὸν θάνατόν του, καὶ ἐνσαρκοῦται εἰς νέον σῶμα. Ἡ ψυχὴ εἶνε προωρισμένη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν Θεὸν ὅστις εἶνε ἡ πηγὴ της, ὁ νοῦς διδάσκεται δι' ἐπιφοιτήσεως. Ἡ ψυχὴ δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς ἔκστασιν, μυχιολογικῶς ἐνουμένη μὲ τὸν Θεόν. Αἱ διαβαθμίσεις τῆς ὑποστάσεως εἶνε Θεός — Νοῦς — Ψυχὴ — Λόγος — Αἴσθησις — Ζωτικότης — Ὑλῆ.

Ὁ Πλωτῖνος δίδει τὴν ἐντολὴν ταύτην εἰς πάντα ἀνθρώπον θέλοντα νὰ βαδίσῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγάπης εἰς τὴν εὐδαιμονίαν: Καθάρισον τὴν ψυχὴν σου ἀπὸ πάσης φροῦδης ἐλπίδος καὶ ἀπὸ παντὸς φόβου περὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, καὶ τότε ὁ ἐνδότερος ὀφθαλμὸς σου θὰ ἀρχίσῃ νὰ βλέπῃ τὴν εὐθείαν ὁδόν. Ἐνθυμοῦ ὅτι ἡ Ἀγάπη εἶνε ὁ σωτὴρ σου καὶ ὁ φρουρός σου. Ἄνευ τῆς Ἀγάπης ὁ κεντρόφυξ νόμος θὰ ἐξεσφενδόνιζε τὴν ψυχὴν σου εἰς τὰς παγερότητας τῆς ἐξωτέρας ζώνης. Μὴ λησιμόνει ὅτι ὑπεράνω τῆς λογικῆς εἶνε ἡ Διαισθησις, καὶ ὅτι τὸ θεῖον φῶς διὰ τῆς διαισθήσεως ἐρχεται, πληροῦν τὴν καρδίαν γηθοσύνης. Θαύμαζε τὸ κάλλος, τὴν συμμετρίαν καὶ τὴν τάξιν τοῦ ὕλικου κόσμου ἵνα αἰσθανθῇς ἀγάπην πρὸς τὸν πνευματικὸν κόσμον τοῦ ὁποίου ὁ ὕλικός εἶνε ἀπλή ἀναπαράστασις καὶ ἀτελὴς εἰκὼν. Ζήτει τὴν πληροτέραν ἀπεικόνισιν τοῦ πνευματικοῦ κόσμου ἐν τῷ ὕλικῳ, ἀρκεῖ δὲ νὰ πράττῃς τοῦτο ἵνα μηδαμῶς φοβῆσαι περὶ τῆς τύχης τοῦ ἀτόμου σου.